

Válka p. prof. Rádla proti všem.

III.

Herben pověděl pěkně o Masarykovi: nebyl politickým nacionalistou, ale byl větším kulturním nacionalistou než všichni jeho vrstevníci. U p. prof. Rádla není žádné takové »a le«; jeho osobnost je nařízena jediným směrem: proti jakémukoliv nacionalismu. Národnostní otázka byla příčinou válek a sporů; národ je úd, který pohoršoval; nebylo-li by nejlépe nechat jej nějak uschnouti? Všechny věci tohoto světa, pohlaví, národ, civilisace, jídlo, stroje, sport, věda, rozum i cit, mohou působiti zlo, rostou-li jednostranně, vystoupí-li z břehů, je-li jich nemírně užíváno. I staví se k nim pak lidé dvojím způsobem, podle temperamentu: jedni soudí, že věc, která způsobila zlo, nutno jen rozumně ovládnout a držet v mezích; nechtějí svět o nic ochuzovat; věří, že ona věc nebo onen živel, budou-li zařazeny do světa ve správném poměru, budou k prospěchu a přinesou mnohá bohatství. Druzí jsou povahy chirurgické; věc, která je polekala, má býti odříznuta, odstraněna, vykleštěna, odvržena. Tolstoj zpozoroval, že civilisace působí ty a ony nesnáze: pryč tedy s civilisací, a každý ať si sám šije své boty! Poměr p. prof. Rádla k národu se trochu podobá poměru Tolstého k civilisaci. Slovo nacionalismus, třeba ve velmi čestné souvislosti, budí v něm pocity nelibé. Tak vytýká Masarykovi už i tuto větu: »Proti nacionalismu pozitivnímu, usilujícímu pozitivně, intenzivní práci o povznesení svého národa, nikdo nikomu nic nemůže namítat«. Zdálo by se, že je těžko vynalézat námitky proti tomu, jestliže někdo bez útočných úmyslů, nikomu na světě nechtěje škodit, snaží se ve svém prostředí, v okruhu, na který může mít vliv, povznášet lidi mravně, kulturně, hospodářsky. Ale hluboký duch nalezne aspoň námitky mlhavé a nezřetelné: lze prý namítati proti tomuto pozitivnímu nacionalismu, že není pravým ideálem; otázka prý jest, zda, uváděn ve skutečnost, může vůbec zůstat pozitivní, spravedlivý, humánní. Pochybují, že by se komu podařilo představit si něco určitého při těchto námitkách. Hlavní námitka p. prof. Rádla je asi v tom, co praví o několik stránek dříve: »Dnes už vidíme, že nestačí mravnost s tohoto světa«. Pozitivní nacionalismus patří ještě do mravnosti s tohoto světa, ale duch autora »Války Čechů s Němci« se může ukojit jen mravností nadsvětšskou. V této válce nebešťanů s pozemšťany neintervenujme; stačíž nám to pouze k charakteristice p. prof. Rádla; více než na válce Čechů s Němci mu záleží na válce náboženského člověka s Čechy i Němci. Ani na jednom místě obsáhlé knihy tohoto náboženského internacionalisty neshledáte, že by byl jímán obavami o osud svého národa; vše, čím kdy národ posiloval svou posici, je mu cizí, ba protivné, v minulosti jako v přítomnosti. Proto »neschvaluje vydání dekretu kutnohorského«, protože to znamenalo znárodnění pražské university a ztrátu velikého kulturního významu; pravá otázka prý jest, co kutnohorský dekret »znamenal pro organisaci středověké university, ne pro úspěch českého národa«. Proto jest

ovšem také proti kronice Dalimilově, která jest »projev smýšlení venkovského starousedlíka proti cizincům novotářům, kteří prý se v zemi roztahují«. Proto jest také proti Balbínově »Obraně jazyka slovanského, zvláště českého« z roku 1672, z kteréžto knížky »mluví jen neurčitá zlost, pro kterou ex post hledá důvody, tuto i jindy fantastické«. Tady racionalismus p. prof. Rádla opět se ocitá na scestí. Balbínova knížka byla výkřikem úzkosti národa, který se ocitl ve tmě. A je-li správné, aby, když někdo z úzkosti vykřikne, dostavil se potom k němu pedant a přísně se ho dotazoval, jaký vlastně byl program v tom výkřiku z úzkosti? Roku 1672 věru nebylo obav, že by český národ mohl svým vlastenectvím ohrozit »kulturní snažení doby«, ke kterému prý Balbín nemá žádného vztahu. Balbínova knížka byla nesmělá slovní obrana proti tragedii, která přišla na národ po Bílé Hoře; byl to jediný tichý projev, který svědčil o tom, že národ na sebe nezapomíná, že trvá pod oním perpetuum silentium, které mu bylo uloženo. Jak velké míry pedantství je třeba k tomu, horšit se i na tuto knížku, která se pokoušela udržet národní vědomí při životě v době naprostého národního úpadku a naproste národní bezmoci! Myslí p. prof. Rádl opravdu, že tehdy Češi k svým obavám musil shledávat důvody ex post a více méně fantastické? Racionalismus p. prof. Rádla nechápe, že musí Balbínovu knížku posuzovat poněkud jinak, než by mohl posuzovat nějakou theoretickou práci o národnostní otázce z pera dnešního svého universitního kolegy. Program p. prof. Rádla je zajisté světový a ušlechtilý. Vadou jeho jest, že český národ by býval zašel, kdyby se byl toho programu v minulosti vždy přísně držel. Kdyby nebylo trochu toho nacionalismu, který je p. prof. Rádlu trnem v oku, mluvili bychom dnes o Čechách asi tak, jako mluvíme o Fobabských Slovanech. Český národ se udržel na životě jen tím, že se dopouštěl poklesků proti Rádlu programu. Národ, který vůbec na sebe nepamatuje, nebyl by prošel historií až na naše dny. Racionalismus dovede věci pořádat, ale nedovede je udržovat při životě. Bez trochy vlastenectví byl by český národ zcela určitě zašel; p. prof. Rádl o tomto vůbec neuvažuje, toto se nezdá být předmětem jeho zájmu. Jemu jednou pro vždy »národnostní nadšení jest filosofií nižších vrstev obyvatelstva«.

Pan prof. Rádl píše o naší historii tónem vznešeného cizince. Denis, ač Francouz, psal vřeleji. Není dobře křivditi cizímu národu; ale o nic lepší není křivditi národu vlastnímu. Pan prof. Rádl, puzen zajisté vznešenou touhou po spravedlnosti, do písmene věří každému německému slovu, každé německé statistice, každému úvodníku »Bohemie«, ale s velkou skepsí přijímá všechna tvrzení česká. Tak velice vězí v tomto způsobu citění, že dokonce věří, že Němci »jsou celkem snášeli-vější než Češi«, což dělá větší čest jeho vůli k spravedlivosti než jeho pozorovacímu talentu. Velmi poučný po té stránce je obraz p. prof. Rádla, stojícího před českou školou v německém území:

»Chodě po obcích pohraničních, všiml jsem si školy, kde, pod novým nápisem českým »Národní škola« i ještě

zřetelně pronikal starý nápis »Volksschule« z dob nedávných. I ptal jsem se sám sebe: která světová idea slavila své vítězství touto změnou nápisu? Snad lepší pedagogika, snad větší svoboda dětí, lepší mravnost, spravedlnost, pokrok lidstva? Pro jakou lidskou, všelidskou věc byli nadšeni ti, kteří onen nápis přemalovávali? Humanita? Pokrok? Zbožnost? Věda? Civilisace?«

Jak patrně, kladl si p. prof. Rádl před národní školou spoustu otázek. Nekladl si však jednu, v tomto případě nejdůležitější: kolik je v místě českých a kolik německých dětí, a je-li spravedlivější, aby v tom místě byla česká nebo německá škola? Nepátrá, nebyly-li tam třeba násilím české děti nuceny chodit do německé školy; nevěří patrně nic z toho, co se povídá o rakouské germanisaci, o nadržování německým školám, nemá vůbec smysl pro národní vůli, dostal zpět něco z posic, které národu urvala nepřátelská vláda; nechápe, že byly staré křivdy, které musí být odstraněny. Říci p. prof. Rádlovi, že v přemalování nápisu »Volksschule« na »Národní škola« možná zvítězila idea, že české dítě patří do české školy, znamená nic mu neřící; na to ucho je hluchý; v tom, aby české dítě chodilo do české školy, není žádná idea všelidská, i odvrací se od toho znuďně, vida ve změně nápisů jen bezcílné a nezajímavé teteření. Nerv, který člověka spojuje s národem, zdá se u p. prof. Rádla býti osudně přidržen. Stokrát jsme sami psali proti bezduché, hloupé, dráždivé politice nápisů, proti zčešťování ryze německých jmen; ale nebudeme odsuzovat změnu nápisu tam, kde změna spravedlivěji vyjadřuje fakta v této zemi.

Citoval jsem na začátku několik výroků, které ukazují, jak chladně a zvysoka se p. prof. Rádl dívá na stát. Jak se čtenář upamatuje, pokládá Rádl stát za výmysl ďábelský a za věc, která nezasluhuje hlubšího zájmu. Vypadá proto velmi nelogicky, jestliže pojednou vysoko povyšuje stát nad národnosti a žádá, aby národové státu sloužili. Jak sloužili něčemu, co je výmysl ďábelský? Proč obětovati některá národní snažení něčemu, co prý konec konců nestojí za hlubší zájem? Jak patrně, p. prof. Rádl bude musit dát do pořádku svou teorii o státě, než začne národy učít loyálností k němu. Žádá sice od národů oběti pro stát, ale to, co jim o státě vypráví, není příliš povzbuzující. Ale to je intimní rozpor v jeho teorii, který si bude musit sám urovnat. Bude se musit rozhodnout, je-li stát něco, čemu třeba přinášet oběti, nebo něco, co za hlubší zájem nestojí. Nelze říkat lidem obojí najednou. »Loyalita ke státu jest vyšším závazkem než kmenové city a loyálita jest tím pevným poutem, které různé kmeny země pojí«, praví Rádl. Jakže, loyálita k výmyslu ďábelskému může pevně spojit národy této země v jedno? Tento kousek zahrála p. prof. Rádlovi opět hloubka jeho ducha.

*

Racionalismus, řekli jsme, nevyzná se ve věcech vzrůstu a udržení života, ale dovede uspořádat věci, které jsou vedle sebe, naléztí pro ně správný poměr. Protiví se mi zkumavka, kterou má p. prof. Rádl připravenou na zrození česko-slovensko-německo-maďarského národa; pro nic jiného, než pro to, že je to nápad neživotný a vím dále, že kdyby p. prof. Rádlovi bylo dopřáno jít do minulosti a předělat historii podle svého, psali bychom tyto disputace patrně jiným jazykem než českým; národ, ze kterého by byl podle programu už v dobách dekretu kutnohorského vyhnán všechen nacionalismus, nedožil

by se dneška. Hlasoval bych proti tomu, aby vedení národní energie bylo svěřeno do rukou p. prof. Rádla. Lituji jen, že Rádl k svým závěrům, z nichž mnohé by měly býti v tomto státě přijaty, zvolil vyjítí od předpokladů, které docela určitě nebudou přijaty, a že tím utrácí na váze svému hlasu. Je marno žádat, aby Češi a Němci se stali členy jednoho národa. Na to nestačí ani theorie ještě daleko umělejší. Naši Němci, s velkým německým národem v zádech, vždy budou živě cítit svou skutečnou národní příslušnost; vše, čeho můžeme od nich dosáhnouti, je, aby byli loyálními občany tohoto státu.

Když jsem řekl mnohé, v čem s p. prof. Rádlem velmi nesouhlasím a co pokládám za suchý a skoro šosácký racionalismus, který nemůže vystihnout věci života, jsem povinen říci také, v čem s ním musím souhlasiti. Přijímám v celku jeho ideu, že stát má státi nad národnostmi. Rádl správně usuzuje, že Němci u nás nikdy nebudou moci hráti roli poddaných, ale budou musit dostatí pro sebe všechno dobro a pohodlí moderního státu. Dokud se tak nestane, nebude tento stát státi zcela pevně. Správně jest dále, že naši Němci nikdy nepřijmou ideu tohoto státu jakožto ideu »bašty proti německému« — k tomu je nikdy nikdo nepřemluví, a zahraniční politika, která by toho nedbala, šla by proti skutečností v této zemi. Dovedu pochopiti touhu národa využiti se ve vlastním národním státě; ale jako stát čistě národní může Československo existovat pouze na papíře; netřeba proti tomu ani mnoho polemizovat; sama skutečnost, že v československé vládě sedí němečtí ministři, dosti polemizuje proti theorii čistě národního státu. Fakta a účast německých stran ve vládě dříve nebo později vynutí si naprostou rovnoprávnost, pokud ještě neexistuje.

Ale to jsou věci, o kterých již často bylo psáno. Pan prof. Rádl do toho zanesl nový ton jen t. zv. hlubokým pojetím věci, které sní o době, kdy národy snad budou oslabeny pokračující internacionalisací života, a zapominá, že dosud jsou orgány lidstva. Dnes ještě nelze zanedbávat národ bez nebezpečí, že budeme zanedbávat lidstvo.

Ferdinand Peroutka

P O Z N Á M K Y

Vysoká politika sociální demokracie.

Nebudeme opakovat lacinou žalobou vlastenecké ulice, podle níž jsou socialisti prostě ve vleku Berlína. Německo má největší a nejlépe organisovanou sociální demokracii, není tudíž nic přirozenějšího než že zde také uplatňuje největší vliv. Ale to rozhodně není to pravé. Socialisti nedělají tu politiku, kterou jsme viděli v Bruselu, k vůli Němcům. Je to ryzí doktrína; mezinárodní socialismus nedělá přes to, že již určitým politickým činitelem v tom nejvlastnějším slova smyslu nesporně je, že má své vlastní strany, své ministry a vysoké byrokraty, praktickou politiku, nýbrž hlásá stále ještě evangelium. Snad myslí, že tím vychovává massy, rozhodně však tím nemůže vykonávat žádný vliv na události. Není pochyby, že tak to není míněno. Kdyby Paul Boncour nebo Vandervelde byli ministři zahraničních věcí ve Francii nebo v Belgii, ani by je nenapadlo vyklízeti okamžitě a bezpodmínečně Porýní. Ale to jest ještě to nejmenší. Okupační politika Dohody je opravdu trapná a nemůže býti zazlíváno mezinárodní lidové organizaci,

že zde vysloví ideální požadavek. Choulostivější stane se věc, když si socialističtí delegáti, zahorlí proti »zfalšování Kelloggova paktu«, ačkoliv každý ví, že Amerika sama nic lepšího nemínla, než co se nyní vysloveně v průvodních notách a předmluvě uvádí. A k čemu by byla dobrá nedorozumění. Těžko věřit, že by se našla v širém světě tak dobrá duše, která by uvěřila, že velmoci opravdu nesáhnou k válce ani kdyby jim někdo sáhal na krk nebo řekneme jen na kapsu. Je samozřejmé, že Spojené státy nemají nejmenšího úmyslu utéci od zásad a odkazů Monroeových a od Anglie nebo Francie nemohl se nikdo troufat vyžadovat andělskou trpělivost pro případ zbrojení Německa v Porýní nebo vzbouření Egyptanů na suezském kanálu dokonce snad s nějakou cizí pomocí. Co se tedy stalo? Velmoci řekly poctivě jak to je, že s resignací na válku nemíní nikterak resignovat také na svůj majetek a že Kelloggův pakt nemůže znamenat nic jiného než nepřipustnost války jako prostředku domáhání se nějakých nových výhod nebo držav. Je to prostě doklad potřeby klidu a míru přirozeně na základě statu quo. Chcete-li dohodu beatorum possalientium. To ovšem nemůže být každému vhod, zejména těm ne, kteří byli poslední válkou postiženi, ale kdo chce mír, musí jej chtít takový jaký je. Nejhorší jeví se však absolutní doktrinářství socialistů ve věci připojení Rakouska k Německu. Jdou slepě za heslem sebeurčení, aniž povážili, že summum ius, summa injuria — nejvyšší spravedlnost — nejvyšší bezpráví. Není to žádná životní nutnost, aby všichni Němci přesto tvořili jeden stát. Angličani jich mají několik. Naproti tomu uskutečnění takové jednotky znamená v důsledcích konec samostatnosti české, maďarské, nové rozdělení Polska, nový nutný tlak na Itálii, Balkán, Malou Asii, zkrátka je to nová Svatá říše římská národu německého. To vše II. Internacionála nevidí, prostě proto, že nedělá praktickou politiku, nedbá konkrétní složitosti životy, nýbrž žene se za jednoduchými principy schopnými státí se hesly. Dělá demagogii?

R. P.

Paradox vagonových kolonií

Najdeme je na každé straně Velké Prahy; každá z těchto kolonií má svůj styl. V době, kdy se vydávají obsáhlé knížky o lidových stavbách, nebyla by nezajímavá monografie, jak stavěl malý člověk svůj domek bez stavitele, bez plánů, bez znalostí stavět, jen aby měl střechu nad hlavou. Jedna kolonie je chudá a druhá již výstavnější; u jednoho domku je příliš vidět, že vznikl z vagonu; jiný už se blíží vile. Jeden je vyzdoben národními ornamenty, jiný napodobuje styl japonských domků.

Nálada v těchto koloniích je nyní pobouřená; visí nad nimi Damoklův meč zrušení. Je pravda: krásy Praze nepřidávají. Nelze také říci, že by Praha tyto kolonie nějak hýčkala. Z počátku v nich viděla nutné zlo. Dnes už v nich vidí jen zlo, a představuje si, že toto zlo lze poměrně lehce odstranit ze světa. V těch koloniích bydlí lidé hodní i zlí; pořádní i nepořádní. Jsou tam domky, které jsou přebydleny. Domky, kde trochu zámožnější chudák vydírá ještě chudší chudáky. Mnohý se domnívá, že takový domek v barákové kolonii je velmi laciný. Jsou lidé, kteří do takového domku vložili 30, 35 i 40 tisíc Kč. Jsou to lidé, kteří mívají tak asi 200—250 Kč týdně. Začali s jednou místností, pak stavení rozšiřovali; těšili se, že budou mít svůj domek s kouskem zahrádky. Město těmto lidem, kteří si stavěli domky v barákových koloniích, v celku nepomohlo. Stát také ne. Před několika lety ten, kdo měl 25—30 tisíc Kč, mohl se na základě zákona o stavebním ruchu pustit do stavby malé a solidní vilky. Mnoho lidí, kteří neměli víc než 25—30 tisíc Kč, má dnes takové vilky. S nájemníky, takže finanční zatížení možno přesunout na ně. Má vilku s určitým komfortem. A vložil do ní 25—30 tisíc Kč.

Tu vyniká paradox těchto barákových kolonií: tam jsou lidé, kteří do svého chudičkého domku vložili i 40.000 Kč; do domku bez komfortu, kde není vodovod, v kolonii, kde není kanalisace a osvětlení. — Kousek dále je kolonie vilová, kde před lety také stačilo 25—30 tisíc Kč na takovou vilu; ostatní vyrovnal zákon o podpoře stavebního ruchu. Tam bydlí lidé dosti dobře situovaní. Poznááme, že s touž částkou si mohl jednou postavit člověk dosti zámožný slušnou vilku, a s touž částkou postavil chudý člověk chudičkový domek v barákové kolonii. Jednou stát hodně přispěl a podruhé musil člověk spoléhat jen na sebe. Taková je na př. i trpkost lidí ze Spořilova: jedná rozpočty byly značně překročeny, jednak člověk ze Spořilova srovnává: musím zaplatit časem domek — tou či onou formou — v plné jeho ceně; před lety lidé získávali vilky daleko větší s daleko menšími obětmi. Je tu vidět, že vývoj podporování stavebního ruchu nedál se souvisle. Jedněm se pomáhalo příliš, a jiní musili spoléhat na sebe. A tak tu někde na periferii Prahy stojí paradox: hezká vilka, jejíž obyvatel vložil do ní 30.000 Kč. A na blízku v barákové kolonii domek, který přišel také na 30—40.000 Kč. Rozdíl je ten, že při té vilce pomohl stát, při domku v barákové kolonii nikdo. Jsou bohatí, kteří za 30.000 bydlí ve vile; jsou chudáci, kteří si musili našetřit 30.000, aby si postavili domek, který jednoho dne musí ustoupit. Dr. Stern v »Přítomnosti« chválil jednou bytovou politiku obce vídeňské. Posuzováno číselně: u nás, ve V. Praze byly podpory ze stavebního ruchu takové, že srovnání s Vídní nedopadlo by příliš v náš neprospěch. Jsou-li snad ve Vídni dále v bytové akci, pak asi tím, že problém distribuce byl při subvencování bytových akcí řešen ve Vídni lépe, sociálněji. Vagonové, barákové kolonie, kde chudí lidé bydlí špatně za drahé peníze, za své peníze, a vilové čtvrti, kde často bohatí bydlí dobře za cizí (státní) peníze, ukazují, že tento problém sociální distribuce v bytové naší politice nebyl dosti akcentován.

V. Gutwirth

Cena vědy.

Nedávno zemřel lékař, odborník; četli jsme o něm, že jeho oběť pro vědu šla tak daleko, že konal nebezpečné pokusy lékařské na vlastním těle, jen aby vědecké poznání posunul o kousek dále. Kus svého života, ne-li život celý, dovedou dát jednotlivci vědě.

V těchto dnech v novinách bylo publikováno jmenování na vysokých školách. Při čtení jednotlivých jmen bylo nápadno, že byla jmenována celá řada neplacených mimořádných profesorů. Jde tu o lidi, kteří existenčně šli a zakotvili mimo vysokou školu, kteří »mají svoji existenci«, kteří pracovali vědecky tak, že mohli být povoláni, aby učili, přednášeli na vysokých školách. Obě strany jsou jistě spokojeny. Vědečtí pracovníci jsou jistě rádi, dostává-li se jejich práci vnějšího uznání, je-li jim umožněno dostat se do styku s akademickou mládeží. Na druhé straně tyto »neplacení mimořádní profesori« nezatíží pokladny vysokých škol. University bez velkých nákladů přijdou k odborníkům, kteří na vysokých školách jistě mají co říci, již i proto, že pracovali mimo universitní katedru. Ale ten pojem »neplacený mimořádný profesor« ukazuje také, jak se u nás cení věda. A nejen u nás. Takové bolesti má věda snad v celém světě. — Byla by na př. možná funkce »neplaceného bankovního reditele«? Jinak s vědou, Ta již dlouho jest učena skromností. Vědečtí pracovníci jsou vychováni tak ve skromnosti, že jim postačí, umožní-li se jim, aby mohli rozdávat své zkušenosti, své vědecké poznatky, názory, hypotese a teorie. Čistá věda jest vychována ve spartánské přísnosti mravů. Jest to svět nehonorovaných docentů, k nimž nyní přistupují ve větším počtu neplacení mimořádní profesori. Neplaceným profesori-

rům se tu říká: »buďte rádi, že umožníme váš vstup na universitu. Buďte rádi a nežádejte mzdy! Je sice pravda, že každý dělník hoděn mzdy své, vy však máte svoji existenci, a ve vědecké práci nelze hromadití požitky«. V době, kdy výrostlo tolik nových bohatých lidí, jest strach, aby vědecký pracovník nezbohatl. Proto se mu dává právo učití na vysoké škole, ovšem bezplatně. Praktikant začíná s bezplatnou praxí. Hledí, aby co nejdříve měl plat, vědecký pracovník, hodně v letech, stává se bezplatným mimořádným profesorem.

Jest to zase jeden případ, který ukazuje, že věda nemá materiálně ustláno na růžích. Jest nedostatek vědeckého dorostu; z části je to tím, že není materiálních předpokladů pro vědeckou práci. Solidní vědecká práce se odměňuje tak, že o nějaké materiální odměně nemůže být řeči. Různé vědecké ceny (které by měly praktický a výchovný význam pro vědecký dorost) — znají skoro pořád předválečnou měnu, a žijí v domněnce, že koruna platí tolik jako před válkou. Řada mladých lidí, u nichž je chuť a zájem o vědeckou práci, jest nucena nejrůznější — vedlejší práci sháněti existenční minimum. V době, která žije z aplikace nejrůznějších věd, v době, jejíž civilisace jest dána užitím výsledků vědeckého bádání, věda, která má tak velké zásluhy o ráz a rozmach této doby, jest hmotně popelkou. Žije tiše ve svých pracovnách. Nemá voličů, nemá hlasovacích lístků, a nedovede mluvit z okna. Jest proto nucena žít v chudobě.

V. G.

P O L I T I K A

Jano Obuch:

Z galerie slovenských politiků.

I.

Začínám-li agrárníky, činím tak z úcty k abecedě, skoro jediné to ještě nezpoltisované instituci. Na druhé straně je slušno, abych svoji pozornost obrátil ke straně většinové a vládní, při tom jedné z největších v tomto státě. A konečně agrární strana zasluhuje si pozornosti už proto, že na Slovensku pojala v sebe množství inteligence, která, chápajíc, že tam, kde jest moc, je i síla, byla ochotna upustiti od své pochybovačnosti v okamžiku, kdy zjevil se v čele strany muž silný, energický, rozhodný. Politické krysy této strany, kdysi snad ještě z nadšení pro věc a s tajnou tužbou po odměnách sloužící Šrobárovi, opustily zmateně a ve spěchu jeho koráb, když neodolal náporu Hodžovu, muže praktické politiky non plus ultra; a větřice u něho splnění tajných tužeb, dali se oddané do jeho služeb. Útěk od padajícího Šrobára byl tehdy trapný. Dnes však už ti, kteří přeběhli, nevzpomínají na to ani s uzarděním, neboť čas léčí i mravní kocovinu. Ruka pak, která odměňuje věrně, odstřeluje nejisté i po letech; viděli jsme to nyní při zavedení zemské správy politické na Slovensku: tak velký odstřel nejistých v agrární straně už dávno nebyl.

Nebeřme chléb politickým historikům; vždyť tyto jednou snad bezpečně zjistí, co bylo a jak. Nám jest hovořiti o živých, neboť ti tvoří politiku.

*

Dr. Vavro Šrobár, nyní senátor strany agrární, representuje na Slovensku kus historie. S jeho jménem na-

vždy zůstane spíato odvážné probuzení Slovenska z dřímoty, s jeho jménem zůstanou spíaty i první formy Slovenska po převratě. Šrobár ještě dávno před převratem a válkou odvážil se svým »Hlasem« rozvířiti stojatou vodu slovenského neplodného romantismu a donutil Slovensko k tomu, aby se rozdělilo na pokrokový živei, energický a výbojný, a na živel romanticky zasněný a umírající na marasmus. Jaksi oddělil živé od mrtvých za živa, za čež, ovšem, se mu dostalo nadávek, z nichž nadávka »pokrokár« se rovnala středověké klatbě. Šrobár tedy byl »pokrokár«, k tomu dokonce Masarykův žák, realista a všechno to, co musilo pobouřiti slovenské rusofily, jako pobouřilo české nerealisty. A jelikož ve světové válce, alespoň u nás, zvítězil prostý rozum nad chimérickým idealismem, zvítězil i Šrobár na Slovensku. Šrobár byl a zůstal přesvědčeným čechoslovákem, to jest mužem, věřícím v jednotu tohoto státu i národa, což mu dříve, později i dnes vyneslo nenávisť všech poloa novoslováků. Šrobár však vždy měl nějakou ideu a právě tato stránka jeho charakteru, spojená s jakousi nepolitickou nadšeností, přímostí až netaktickou, stala se mu kamenem úrazu. Politika, jak nás prostá skutečnost dnes poučuje, není věcí ideí, ale docela jednoduché životní praktiky, kde silné lokte jsou vážnější zbrani než ideály. Druhou chybou Šrobára-politika bylo, že nikdy neměl pochopení pro existenční potřeby těch, kteří se skupili kol něho. Nedovedl rozdělovati sinekury, nedovedl si získati osobních přátel a hlavně nedovedl si získati lidí, kteří by mu byli i existenčně zavázáni. Zapomněl, že doba, kdy věrnost k ideálu byla jaksi projevem cti, je ta tam a že dnes jsou lidé, hlavně v politice, věrni tomu ideálu, který uspokojí jejich majetkové zájmy. To Šrobár neviděl a proto jistě byl překvapen, když později, pouštěje se v nový ideový zápas, stál skoro osamocen, dokonce našel větší porozumění na straně oposice než mezi vlastními. Neboť jeho bývalí věrní byli již v službách druhého, a čekali, kdo to vyhraje. Pro studium psychologie současnosti třeba litovati jediného: že to Šrobár nevyhrál. Byli bychom zase jednou viděli, jak politické krysy přebíhají. Ale nestalo se, a tak mnozí z těch, kteří ani ne před rokem se srdcem tlukoucím očekávali výsledek politického matche Šrobár versus Hodža, si oddechli, vidouce Šrobára v provazech: ach, jak byli šťastni! Jejich »čestnost« byla zachráněna. A tak Šrobár, idealista a poctivý bojovník za ideu jednotnosti tohoto státu, pokrokový člověk až do pozdního stáří, zůstal osamocen. Život, velmi praktický a na koruny přepočítaný, zvítězil nad ním, velmi často s jeho pomocí.

*

Dr. Milan Hodža, poslanec a ministr, časem i pokrokový muž. Dnes vládce nad slovenskou frakcí strany agrární. Muž, jež sotva má kdo rád; nejméně asi vedení strany v Praze. Ale muž nezbytný a nutný, jehož nemožno se zbaviti bez nebezpečí bolestných otřesů ve straně. Hodža už měl několik okamžiků, kdy se jednalo o jeho politické bytí. Vedení strany nikdy se za něho nepostavilo, nechávajíc ho bojovati jeho boj samotného. Padne-li, zbavíme se ho, řekli si; nepadne-li, nedá se nic dělati. To jest stanovisko agrární strany k Hodžovi, který dovedl velmi rychle a velmi obratně přerůstí přes hlavu Šrobárovi a snaží se o totéž i vůči pražskému ústředí. Hodža ví, že nemá upřímných přátel. Nekoncipuje s českým křídlem strany agrární, ale koncipuje podle politické potřeby s luďáky a bude ochoten kon-

cipovati třeba s komunisty. Nemá ideových predsudků. Odtud lze vysvětliti, že z »pokrokáře« včerejška stal se konzervatívec dneška a z přesvědčeného Čechoslováka, který kdysi dokonce se i na tuto ideu habilitoval, stal se autonomista ze Svoradova a protektor »Orla«. Rozumí lidem, chápe jejich psychologii. Proto na Slovensku žádá shovívavost kritiky k umění, kdežto na sjezdě pro užitá umění v Praze chce míti československé umění na prvním místě. S ideami se vyrovná na padesát procent. Vidí sebe jako pána Slovenska. Aby se jím stal, přivede ľudáky do vlády. Možná, že přijde doba, kdy, bude-li se jednati o Hodžu, bude na vážky hozeno Slovensko. Nikdo nemůže věděti, jak daleko jdou ambice politika, který vedoucím politikem zůstatí musí, jsa si vědom toho, že kdyby padl, padl by naprosto. Jaká idea opravdu sedí v jeho srdci, nelze říci. Má jich několik. Jednou se bije za svatého Václava, podruhé za Cyrilla a Methoděje. Možná, že se jednou bude bít i za Husa. Jestliže Šrobár nesl na Slovensko politiku idejí, přinesl Hodža politiku osobní. Ideje staly se Šrobárovi tragickými; osobní politika je reálnější: ona váže lidi, kteří konec konců přece jen jsou hodnotami materiálnějšími idejí.

*

Tak asi vyhlížejí ti dva generálové strany agrární na Slovensku. Vedle nich ovšem jest ještě veliká řada drobného důstojnictva a šarží všelijakých: vyšších i nižších. Hrábněme tudíž do nich a vyberme jména, jež se ozývají nejčastěji.

Dr. Anton Štefánek, profesor a poslanec. Vypráví se o něm vtip, že jednou, když se mu do slovenského pojednání dostal německý citát, dopsal článek už německy. Studoval ve Vídni. Jeho pojednání bývají zmatená. Nikdo nikdy neví, co Štefánek chtěl napsati a nikdo nikdy se neodvází se ho na to zeptati. Jest dnes ideologem strany a za největší pokrok považuje konservatismus. Ostatně tuto metamorfosu od pokroku ke konservativismu neprodělal jen Štefánek. Agrární strana na Slovensku má takových mužů více, a je velice zábavné, když tito pánové rozkládají, že pokrok je totéž, co konservatismus. Kdyby strana agrární neměla Štefánka, přišla by o nadšeného vykladače slov Hodžových.

*

Kornel Stodola, senátor, president obchodní komory, president orientálního veletrhu, president bursy, dále president, předseda, přednosta a zase přednosta, předseda a president vedle nespočetného správního radovství. Má rozličné zahraniční řády a je též členem rozličných zahraničních korporací. Hovoří anglicky a jest ochoten vedle papežského požehnání, jež občas vozí sedlákům z Říma, vytrvale opakovati: »Hodža, to je genius!« Kornel Stodola je ochoten býti vším, jen ne ministrem, jelikož ministerský plat činí jen 10.000 Kč měsíčně. Jinak je pro něho strana agrární stranou nepostradatelnou. Jak veliké jsou jeho příjmy, nikdo neví; jak velká jsou jeho vydání, ví každý: pranepatrná.

Mohli bychom pokračovati dále. O každém poslanci neb senátorovi ze strany agrární na Slovensku by se dalo říci několik detailů. O žádném však, že by dělal ve straně politiku. Tu dělá výhradně Hodža s generálním tajemníkem Sedou. Jim poslanci i senátoři strany jsou jen nutným zlem.

NÁRODNÍ HOSPODÁŘ

Zádeněk Němeček (New York):

Ještě o automobilech.

Budiž mi laskavě dovoleno navázati na článek dra Hottowtze o strastech automobilového průmyslu v č. 25. Přítomnosti, zvláště pak na větu »...zájem hospodářského celku není pouhým součtem zájmů jednotlivých hospodářských oborů neb dokonce jednotlivců, nýbrž jejich harmonickým vyrovnáním«.

Už jsme si tak zvykli hleděti ve věcech technického pokroku k Americe, že by i poněkud unaveni neustálým srovnáváním s touto zemí, přec musíme se obracet k jejím statistikám, jakmile jde o vzory zvýšení životní úrovně a tím blahobytu národního celku.

Amerika vykazuje populační čísla typická pro zemi koloniální. Roku 1850 byly zde asi 23 miliony obyvatelů. Dnes jich je téměř 120 milionů. Velké bohatství národní jest vlastně nepatrným procentem obyvatelstva, snad 80% podle zdejších názorů není bohato, a přece životní úroveň jest překvapující. V posledních letech před válkou — tedy před zavedením restričních přistěhovaleckých zákonů — přijíždělo kolem Sochy svobody asi jeden milion přistěhovalců ročně. Velká většina těchto lidí, aniž by měla možnost přímé účasti na velkém přírodním bohatství Ameriky, byla ziskem pro zemi a země byla ziskem pro ně. Zapadli dobře do velkého stroje, a při tom nutno podotknouti, že jen malá část se věnovala zemědělství. Hlavní zdroje bohatství americké přírody byly již v posledních předválečných letech, kdy se sem stěhovalo nejvíce Evropanů, v rukou předcházejících generací Američanů. V té době ona gigantická prostorová malba americké dnešní prosperity, před níž bledne antický Řím, Egypt, Francie Ludvíků i Vilémovo Německo, dala se jenom tušiti. Amerika ještě byla dlužna Evropě. Proč tedy ony miliony často negramotných přistěhovalců zapadly tak dobře do nových poměrů, aniž by prací rolnickou těžili z půdy, a aniž by přímo přistoupili ke zdroji národního bohatství?

Nové zástupy obyvatelstva bylo možno uživiti jen novou ramifikací výroby a zavedením nových průmyslů, jimiž hospodářský život se neobyčejně zhodnotil, a to přímo i nepřímo. Lidem na pomoc přišly hlavně tři nové průmysly, vyvinuvší se do mohutných rozměrů, automobilový, filmový a radiový. K němu pak v poslední době přistupuje letecký.

Budiž však ihned podotknuto, že ne všechno, co podnikají Američané, se daří. Jedním z největších příkladů neúspěchu jest loďařství a námořní plavba vůbec, o jejichž příčinách se jindy zmíníme.

Film má skvělý úspěch, živí se jím přímo neb nepřímo snad dva miliony lidí. Radio je dnes mohutným zdrojem výdělku a dává chléb statisícům. Ale co je to proti průmyslu automobilovému?

Měl-li by umělec nalézt symbol zdejšího blahobytu, musil by použití automobilu. Všecko jiné bylo by méně vhodné. Zde je skutečně možno mluviti o harmonickém vyrovnání mnoha složek, z nichž pak v konečném počtu skládá se znamenitá část trvajících prosperity.

Je na snadě, že z kovodělného průmyslu a přímé výroby vozů žijí zástupy dělnictva, inženýrů, akcionářů, zástupců a jejich pomocníků; k nimž přistupují daleko

mohutnější zástupy členů jejich rodin. Z nich, z jejich výdělků žijí armády obchodníků a dodavatelů denních potřeb. Participují železnice, paroplavba, stavitelé silnic, mostů, hrází, výrobci milionů silničních znamení a světél. Pak výrobci tisíců posilničních reklamních tabulí, jež vytvářejí malíři, tisknou velké tiskárny, jichž dodavatelé barev dobře prosperují. Pozemky podél automobilových cest se zhodnocují, realitní kanceláře s desetitisíci zaměstnanci děkují za svůj chléb motoru. Za ně ihned se řadí obrovský průmysl olejařský, rafinerie a distribuce benzínu a mazadel. Samostatným průmyslem, ale bratrcem automobilového, jest zpracování gumy, která se sem sice z velké části dováží, ale dnes už se to hemží nápady, jak aspoň částečně se osamostatniti, vyloučiti britského a holandského dodavatele. Na západě Afriky, v Liberii, v tropické Americe, ba i v jižních státech pěstují se nové gumovníky, a na nich novým lidem roste nový chléb.

To jsou jaksi základní průmysly, jež postaví vůz na silnici a do prostředí, na které si zvykl, a bez něhož nemůže být.

Budiž zde uveden malý praktický případ z denního života, aby vystoupil význam automobilu pro blahobyt zdejšího lidu, jeho nejširších vrstev.

Newyorský obchodník se svým disponentem a technickým odborníkem chce navštívit kanadského obchodního přítele, který zítra večer odjíždí z Montrealu lodí do Evropy. Je jedenáct hodin dopoledne. Zítra v pět hodin odpoledne tam budou. Cesta vlakem by je stála tam i zpět se zavazadly asi \$ 220. — Benzin a olej na silnější voz je bude stát \$ 25. — Pojedou po rovné asfaltové nebo cementové silnici, pneumatiky se opotřebují málo. Po cestě koupí si 8—10krát bezin, 8—10 lidem dají vydělati. Po cestě koupí si čtyřikrát občerstvení, asi se napijí sodovky, vypijí kávu, jednou poobědvají a dvakrát povečeří v bufetech podél silnice. V třešňových alejích nabídne jim sadař čerstvé ovoce, při čemž vydělá o 30% víc, než kdyby prodal překupníkovi, oni ušetří 30% proti městské ceně. Zastaví se u jezera, vykoupají se před kabinou speciálně pro automobilisty připravenou, při čemž utratí dolar. Večer zastaví se na farmě, kde najmou dva čisté pokoje s lázní, po jednom dolaru za osobu. Vypijí šest sklenic farmářova mléka a snědí tučt vejec, které co do ceny stihne osud třešně. Na hranici mají ve stroji defekt, který jim mechanik při silnici spraví za půl hodiny, při čemž vydělá tolik, že jeho rodina může být živa jeden a půl dne. Silnice a blízký kraj žije z automobilismu, to je jeho smysl a chléb. Tisíce nejrůznějších lidí živí se u set automobilových cest. Snad není složky hospodářského života, jež by jim nebyla zasažena, počítaje v to snad i italského čističe bot a studenty, kteří přes léto vydělávají u silnic na zimní studia. To je jeden z velkých zázraků Ameriky v prostém denním případě. Naše tři muže dovezlo auto v 5 hodin do Montrealu, takže jednání mohlo býti několik hodin před odjezdem lodí zahájeno. Kolik naši cestující ušetřili? Kolik rádi dali po cestě vydělát? Při tom vše s úsměvem, dobrou vůlí, a ve vzájemné velké zdvořilosti k ostatním cestujícím na silnici, mezi nimiž se ustálil nepsaný zdvořilostní zákon.

To je jedna, snad nejhlavnější složka, která dala možnost existence mnohým lidem, a to v oborech, které zdánlivě nemají s automobilismem co dělat. Nikdo přece nenapsal statistiku milionů parků, které se sní denně

u amerických silnic, a kolik tisíc uzenářů žije z automobilu.

Kdyby dnes bylo vyřazeno auto z našeho českého života, byla by to rána citelná, ale ne tragická. Na příklad slovenskému rolníkovi by to bylo skoro jedno. Ale rolníkovi americkému? Na čem by vozil potraviny do vzdáleného města, kdyby mu vzali ošklivý vůz na kuřích nohách, Fordku? Kdo by mu přivezl kus živého města na farmu? Kdo by ráno přijel pro jeho děti, kdyby nebylo školního autobusu? Měly by děti zůstatí negramotny, a on chudákem, jako tomu bylo před čtvrt stoletím?

S tohoto vyššího hlediska nutno patřiti na motorové vozidlo, a tato budoucnost očekává naši vlast, dohodnou-li se skupiny, v jichž rukou leží osud lidového auta, předmětu denní potřeby, ať je původu jakéhokoliv.

Nejde zde jen o zájem výrobce, ani o zájem pár tisíců dělníků domácích továren, nejde o dovozce zahraničních známek, jde o možnost výdělků velkého množství nejrůznějších lidí, z nichž dnes někteří živoří, jde o přiblížení města venkovu, vesnice městu, venkovského dítěte škole a třeba Podkarpatské Rusi Praze. Při tom železnice neutrpí, nikoliv, bude po nich jezdit více zámožných lidí a vozit se více zboží. Přibude poplatníků daní, a stát bude s to stavěti silnice, na nichž by se neprášilo, vzniknou automobilové campy v krásných, dnes však chudých místech, bude pomozeno problému nezaměstnanosti a zlu emigrace. Od dobré vůle poměrně malé skupiny závisí blahobyt množství. Náš stát je poměrně tak bohatý a nejméně tak krásný jako prosperující z amerických států. Není potřeba, aby šel želvím krokem, kde jiní letí orlím letem. Je potřeba uvést do pohybu místa, která znamenají minus v našem státě, a na které bohatší části doplácí — a nejkrásnější místa u nás jsou nejhudší.

Vyhnul jsem se statistikám a cifrám. Ke konci budiž dovolena malá odchylka. Následující úřední a poloúřední číslice nám povědí, kolik osob připadá dnes v různých státech na světě na jeden automobil.

Německo	137	Finsko	140
Spojené státy	5.1	Italie	254
Hawaii	8	Brazílie	264
Kanada	10	Rakousko	282
Nový Zeeland	10	Rumunsko	824
Australie	14	SHS	1147
Argentina	38	Polsko	1369
Francie	40	Litva	2021
Dánsko	41	SSSR	7755
Anglie	48	Afghanistan	40.000
Švýcarsko	74	Spitzberky	82.400
Španělsko	126		

Číslice československá je 354.

Pokud jde o motocykly, máme po ruce právě vyšlé statistiky amerického ministerstva obchodu, automobilního oddělení. Dne 1. ledna 1928 bylo na světě v oběhu 1,944.303 motocyklů, téhož dne předcházejícího roku bylo jich 1,674.720. Z toho Evropa jich používá přes 80%, Amerika pouze 7.8% (celkem 140.847), což se vysvětluje láci automobilu. V Africe a Asii je asi stejný počet — okolo 53.000. Z celkového počtu používaných motocyklů na světě jest 336.400 amerických, to jest 17.3%.

Nejvíce jich má Velká Británie — 693.213, pak Německo — 405.000, pak jdou po sobě Francie, Spojené státy, Australie a Itálie.

Hlavním konsumentem v Americe je provozová a silniční policie.

DOBA A LIDÉ

K. J. Beneš:

Něco o tradici, revoluci a aristokratismu.

Je patrně mnoho věcí, jež cizince překvají v Paříži a ve Francii vůbec, ale nic toliko jako ono zvláštní, organické splývání minulosti s přítomností, jež se stane ještě nápadnější každému, kdo zaměří z Francie přímo do Itálie. Nemohu si pomoci, ale Itálie mi vždycky připomíná skvělý palác, jehož fasáda je obtížena slavnou historií a vnitřek přeplněn nejpodivuhodnějšími uměleckými poklady; ale tento palác je obýván válečným zbohatlíkem, který se svým hostům chlubí svými sbírkami, k nimž nemá žádného poměru. Mezi paláci a musei italských měst a jejich ulicemi, mezi dnešním Italem a jeho historií není živého, opravdového vztahu. Nesplývají navzájem, jeden nevyrostá z druhého. Tu stojí dnešek, a tam minulost. Mezi nimi tyčí se chladné sklo výstavní vitriny a monotonně šumějí vodopády průvodcových výkladů. Tento národ, ostatně mladý, sjednocený teprve včera, ani neví, jak přišel k slávě, tlející v mlčelivých palácích. Spadla mu do klína přízní římských bohů a renesančních knížat, a jemu nezbylo, než ji utřídit, očíslovat, ofotografovat a vydělávat na ní. Nic většího ani stejného k ní nepřidal. Je dědicem, který sice za to nemůže, že dědil, ale neváhá se svým dědictvím výhodně obchodovat. Přítomnost tohoto národa je právě tak malá, jak veliká je minulost jeho země. Těm, kdož pátrají po caesarských kořenech italského fašismu: hle, zde jest jeden: stud malosti před velikostí vlastní minulosti.

Jak zcela jinak je tomu ve Francii! Neznám země kromě své vlastní — a to je, tuším, jedna z příčin, proč je nám Francie citově tak blízká, i když, jak uvidíme, i v této podobnosti ji nemálo rozdílnosti, — kde by se přítomnost tak lehounce stávala minulostí a minulost tak samozřejmě přecházela v přítomnost. Je to jako lastura: vrstva klade se na vrstvu, žádná mrtvější druhé a žádná živější druhé, a lastura roste, celistvá a jednolitá. Je to jako »léta« stromu: není tu průrvy, není přestávky, den ke dni, rok k roku a století ke století kladou se organicky, v krásném a logicky přísném řádu. Co je minulost? Co je přítomnost? Nerozeznáte tohoto rozdílu. Všecka přítomnost je minulostí a všecka minulost přítomností. To proto, že přítomnost je hodna své minulosti, z níž roste, jsouc stejně veliká a stejně slavná.

V tom právě je ono kouzlo a síla francouzské tradice, jež nahoře stále narůstá, aniž by zdola odumírala. Necht je to jakkoli překvapující: v Paříži, v tomto klasickém městě revoluce, o ničem nejste nuceni tolik a stále přemýšlet jako o — tradici. Slovo »tradice« a jeho adjektivum »tradiční« jsou u nás v nemilosti. Je to bubák, jež na vás s oblibou v umění i v politice vystřekují někteří lidé, lacino si pro sebe monopolisující slova jako »pokrok«, »revoluce« a podobně, a začasté uniká pozornosti, že tyto pojmy, snad nevědomky, zaměňují za pojem »reakce«. Tradice, pojímána jako nesmiřitelný protiklad pokroku a revolučního kvasu, bývá u nás s nimi sváděna v poměr vody k ohni nebo hniječícího rybníka ke křišťálově proudící bystřině.

Nuže, ku podivu, právě v Paříži jste nuceni stále častěji odpovídati si na otázky, je-li toto pojetí správné? je-li tradice opravdu tak nesmiřitelná s revolucí, jež ji bojí? a bojí-li ji opravdu? Pro Paříž a pro Francii, zdá se, toto pojetí neplatí, neboť tato rodná půda všech revolucí nového věku poučuje vás právě naopak na každém kroku o ceně a důležitosti tradice a organického vývoje a o tom, že i revoluce je jejich součástí, článkem, který minulost spojuje s přítomností, nikoli ranou, jež by je násilně roztínala. Teprve v Paříži pochopíte, v čem tkví skutečný smysl francouzských revolucí, jež nikdy nebyly čímsi na způsob portugalských kratochvílí, odbývajících se s pravidelností výročních slavností každého roku, aniž by vzbuzovaly víc, než pouhý úsměv v očích Evropy, nýbrž výbuchem, jež vytryskl z nejhlubšího nitra probuzeného lidství a v němž nesmiřitelná idea, předcházející prostředky často hrozná, diktovala Evropě novou epochu a dala jí volná křídla k novému rozletu. Teprve v Paříži možno pochopit, že revoluce může býti prvkem svrchovaně konstruktivním. Byla jím alespoň velká revoluce francouzská, jež myšlenkově porazivši feudální svět, dovedla zachovat jeho konkrétní formy jako živý a důsažný odkaz a jeho duchových sil, pokud byly schopny přerodu, využít tak, že nový svět, jí stvořený, mohl nenásilně navázat na minulost a budovat na ní dále.

Toto splývání feudální minulosti s republikánskou přítomností, jehož výsledkem je zvláštní, těžko definovatelný aristokratismus — řekněme aristokratismus republikánský, — je zjev, který cizince ohromí. Hle, aristokratičnost gesta s republikánskou otevřeností v lidu; republikánská ulice s aristokratickými paláci, zahradami, pomníky a fontánami!

Zdá se, že zejména nám je třeba, abychom se naučili lépe rozuměti slovu aristokratismus a méně se ho báli. Neboť vtěleno v život, uvolňuje síly, jež, udušeny, znamenají trvalé a nenahraditelné ochuzení národních hodnot a statků. U nás, kde dosud převládá atmosféra maloměšťáctví a baráčnictví, nelze bohužel tohoto slova vysloviti bez obavy, že vznítí podezření z reakčnosti, zaostalosti a bůh ví čeho ještě. Pařížan byl by velmi udiven, kdybyste naň přišli s takovým podezíráním. Je republikánem s takovou samozřejmostí, že o tom vůbec nepřemýšlí, ale při tom se nikterak nebojí žítí v symbiose se vším, čeho mu poskytuje feudální minulost, šest století národní dynastie. Tedy aristokratismus. Ve Francii je to ovšem aristokratismus domácí, nikoli cizí, uložený dobrovolně, abych tak řekl, z vlastního svobodného rozhodnutí národa, který pojem sebeurčení musel se teprve učit chápat, kdežto my u nás máme bohužel jen aristokratismus vnucený, cizí, zpola nebo úplně nepřátelský; je to, slovem, aristokratismus volného, svobodného a vítězného člověka v tom nejkrásnějším slova smyslu: Romain Rolland a Napoleon, Rodin a Ludvík XIV., jsou spojení jen zdánlivě protikladná. Můžete sdíletí rozhořčené zklamání Beethovenovo nad korsickým císařem, ale skláníte-li se u Invalidů nad prachem Napoleonom, odpočívajícím ve stínu dobytých korouhví, střelených Pradierovými kolosy, pocítíte s temnou lítostí, jaké bylo neštěstí, že na aše patnácté století skončilo u Lipan a naše politická revoluce na Bílé Hoře, a jak velké štěstí bylo pro Francii, že jejich revoluce skončila Napoleonem a Třetí Republikou.

Nebudeme se dnes přirozeně dívat na feudální dobu

s jejím královským absolutismem jinak, než objektivníma očima nezúčastněného pozorovatele, to jest jako na historické období, jímž lidstvo muselo projít. Ale nechť jakkoliv o ní soudíme, musíme doznati, oč chudší je země, jako naše, v níž tato epocha nevyrostla do tak grandiosních, byť katastrofálních výšek jako právě ve Francii. Ostatně ani Praha nebyla by Prahou bez pýchy, aristokratické Malé Strany a královských Hradčan, což nemusí nijak znepokojovali mladá republikánská srdce. Vždyť Francie, z jejíž krve zrodila se nová, demokratická doba, nebyla by Francií bez šesti století absolutistické monarchie, takže nám nezbyvá než litovati, že měli-li jsme my jen Karla IV., měla Paříž a Francie od Františka I. do Ludvíka XV. takových Karlů celou řadu, k nimž byli jí ještě přidáni Richelieuové, Fouquetové a Colbertové, pro něž my ve své minulosti nemáme ani vzdálené obdoby.

Nechť rozrostla se do mravně jakkoliv obludných rozměrů a nechť její pád byl sebe zaslouženější a pro Francii a Evropu osvobodivější, to, co po sobě tato epocha zanechala, činí Francii jediné tím, čím je dnes centrem kulturního a uměleckého života Evropy. Ale nejsou to jen zámky a hrady v okolí Paříže, na Rhôně, Seině, Loirě a v Bretagni. Je to živá síla, jež proudí do dnes po všech cestách Francie a všemi ulicemi Paříže jako krev v žilách člověka. Mezi Claude Perraultem, jenž budoval královský Louvre nebo Ludvíkem Le Vau, jenž stavěl královské Versailles, a mezi Deglanem, Louvetem a Thomasem, kteří stavěli republikánský Grand-Palais nebo Nenotem, jenž vytvořil palác Sorbony v dnešní podobě, nebo těmi, kteří vybudovali dnešní Champs-Élysées, je úzká souvislost, — tak úzká, že těchto nelze si představití bez oněch. V ničem ostatně se neobráží tak určitě tato podivuhodná jednota mezi královskou minulostí a republikánskou přítomností jako v sochařství, malířství a stavitelství. Jestliže Rodin přiblížil se ve svých dílech přímo nerozeznatelně k formální dokonalosti řeckých mistrů, bylo mu to umožněno hlavně tím, že v jeho duši žil jako vpravdě nesmrtelný odkaz duch královských Versailles a Fontainebleau s jejich výsostným kultem dokonalé formy. A je tu Puvis de Chavannes, protože před ním byl Le Brun, a je tu Mercié, protože před ním byl Mignard.

V Paříži, procházejí se mezi zástupy soch v zahradě Luxembourgské, Tuillerieské nebo Versailleské, pochopí člověk smysl a původ ideálně dokonalých forem, vznosné elegance a aristokratické jemnosti, jimiž se vyznačují díla novodobých francouzských mistrů, z nichž charakteristickou ukázkou, Houdonovu Dianu, zná i Praha. Pochopí také, proč francouzské umění je tradičnější, vnitřně daleko méně výbojně i méně podrobeno měnlivým vlnám módy, než na příklad u nás. V Německu se experimentuje s myšlenkou. Ve Francii se pouze s jistou úzkostlivostí rozvíjejí tése, dané minulostí. A pokud se experimentuje — vzpomínám alespoň francouzského hudebního impresionismu, ostatně i malířského, — experiment týká se formy, nikoli obsahu, ba tento mnohý přímo trpí nadměrným kultem formy. Nechť tedy jakkoli se mění francouzské umění v různých obdobích, podléhají vývoji jako všechno na světě, přece ponechává si určité znaky jako meněnné konstanty, jejichž tradičnost vynikne, spatříte-li tato díla v jejich rodném prostředí. A hle, přece mluvíme, a plným právem, o m o d e r n í m francouz-

ském umění. (A mnozí u nás mohou si po něm oči ušilhati, zapomínajíce, že, co tam se jeví přirozeným důsledkem staletého vývoje, otrocky přeneseno k nám, jeví se násilným, neorganickým přelomem, čímsi nezakořeněným právě proto, že tomu chybí u nás všechny předpoklady z minula — tradice.) Jak vysvětliti tento protimluv? Zdá se — a prof. Rádl bude tím asi velmi znepokojen, — že se tu projevuje nevystižné tajemství francouzské národní psychy, jež dovede formy minulosti assimilovati zcela jedinečným způsobem k duchu moderní doby.

Tato zvláštní syntetická schopnost Francouzů, kterou se tolik liší od nás, ačkoli my právě jako oni, jak jsem se již zmínil, si tolik potrpíme na svou minulost, není nápadná jen v oblasti umění: proniká celou Francií až do všech zákoutí denního života. Malý detail: na Champs-Élysées, na nároží u Grand-Palais, tedy na jednom z nejfrekventovanějších míst, u vchodu do podzemní dráhy stojí stojánek s novinami a vedle nich miska, vlastně jen mělké víčko od nějaké krabičky, kam chodci, beroucí si noviny, dávají za ně své centimy. Nikdy jsem u stojánku nespatriil prodavače, který patrně v určitých hodinách přijde, sebere peníze, naplní stojánek novými čísly a zase zmizí. A nikdy jsem také nespatriil, že by si někdo vzal noviny bez zaplacení, nebo peníze prostě ukradl. Jak vysvětliti tuto vzájemnou důvěru? Nelze jí vysvětliti bez předpokladu jistého duševního aristokratismu, který brání chodcům podvěsti nebo dokonce okrástí člověka, který je buď stejně chudý jako oni, nebo ještě chudší.

Nejen umění, celá francouzská kultura jest jediný obrovský pomník, stále rostoucí kolektivní dílo nových, přicházejících generací, pomník, jenž vyrůstá z gigantického soklu národní tradice, jímž žádná síla na světě nepohne. A snad právě proto, že vyvírá tak hluboce do země a tyčí se tak vysoko k nebi, na bezpečném fundamentu mnoha století a nesčetných generací, vždycky svobodných, vždycky samostatných, nikomu nepoplatných a nikdy nikomu nepodrobených, je tak veliká, tak světová, tak mezinárodní ve svém Rollandovskym vznešeném, neúzkoprsém nacionalismu.

Tradice! Teprve v Paříži našinec přímo bolestně pocítí, jak hrozně mladým a nezakořeněným jsme národem. Takřka bez tradice. Takřka od včerejška. V době, kdy nad českými zeměmi rděly se první červánky historie, Paříž těšila se již pozornosti učeného světa. V době, kdy v Čechách po bělohorské katastrofě národ vymíral, ve Versailles Hardouin-Mansart budoval již pohádkové jižní křídlo zámku a Zrcadlovou Galerii, jež za 200 let nato spatřila zrození i pád německého císařství a hostila zástupce národa, jenž vstal k novému, konečně samostatnému životu z hrobu, nad nímž tři sta let letěla a hřměla historie národů jiných a šťastnějších, protože vždycky svobodných. Zde teprve člověk pochopí, co znamená ona dutina, kterou v našem kmenu vyhloubila třistaletá poroba a kterou teprv obnovený stát bude moci znenáhla vyplňovati novou dřeví a zalévati novou mízou. Bohužel musíme si býti vědomi, že jsou věci, jichž už nikdy nedohoníme, protože jsou nenávratně ztraceny v minulosti spolu s epochami, které se již nikdy nebudou opakovati ve vývoji lidstva.

Dávám otázku: nebylo by na čase, abychom budili sami v sobě více úcty a pochopení k vlastní tradici, již — proti Francii na příklad — nemáme právě nazbyt,

a potírali všechno malicherné škorpení, které u nás doprovází každou diskusi o tomto problému?

Když svého času připomněl Masaryk v kterémsi svém projevu tradici naší jediné národní dynastie Přemyslovců, vznikla na několika stranách uštěpačný podiv, jak to, že ten, kdo prohlásil za náš program Tábor, obrací se najednou nedůsledně k jeho opaku. Viděla se v tom *presidentská* filosofie. Tento podiv a ještě více jeho uštěpačnost, jež by na březích Seiny vzbudily jen soustrastné pokrčení ramen, je mi důkazem, jak je naléhavě potřeba o české tradici vážně a intenzivně přemýšlet, aby se pochopilo, jak i nejrůznorodější na pohled tradiční složky mohou se slítni v jediný, mocný proud nového národního života.

Je na čase volat po syntese a nikoli štěpení. Zdá se mi, že tápeme ze samé úzkostlivosti, abychom byli vzorně důslední, ačkoli bychom měli spíše hledati místo, na němž lze pevně stát. Národ v obnoveném státě tvoří si novou tradici. Ano. Ale na čem?

Teprve v Paříži člověk plně pochopí a ocení ono přímo horečné úsilí Masarykovo o objevení Ariadniny nitě naší tradice, jež se táhne od České Otázky přes Novou Evropu až do Světové Revoluce a co chvíli se znovu a znovu ozývá v prezidentových projevech. Je to úsilí, jež dychtivě čeká na pokračovatele.

Nezapomeňme však, že Bedřicha Smetanu kdysi ubíjeli ve jménu jakési jediné pravé české tradice, a jestliže nezabili jeho díla, není to jistě zásluhou těch, kdož měli této tradice plná ústa.

Jak žil autor dobrodružných románů.

III.

Edgar Wallace se vrátil ze služební cesty po Kanadě zase do Londýna a hlásí se u svého šéfredaktora: »Vrátil jsem se, spokojen s prací, kterou jsem vykonal. Šéfredaktor však nejevil žádného nadšení. Podíval se na mne přes okraj brýlí, podal mi kousek papíru a řekl: »Zítřka ráno je poprava. Jděte tam a udělejte to.«

(Wallace: »Lidé«, autobiografický román.)

Popravy.

»Romanopisec si to dovolit nesmí: romanopisec musí obmezovat úlohu náhody a osudu na míru pravděpodobnosti. Život sám však, skutečný, reálný život nám podává neuvěřitelné a nepravděpodobné skutečnosti, jak se mu zlíbí.

Bylo tomu víc než dva roky co jsem — za burské války — jel přes pole koňmo k telegrafnímu úřadu, podat své zprávy. Když jsem se blížil k jedné vesnici, zjistil jsem, že někdo po mně střílí. Na cestě se čepýřily mráčky prachu, a když jsem se ohlédl, spatřil jsem, že na mne střílí náš voják. Klidně a rozvážně si namířil a páli. Ačkoliv nepatřím mezi nejlepší jezdce, přece jsem koně přiměl, aby sebou švihl a tryskem jsem pádil vstříc zákeřnému vrahu. Musím dodat, že voják střílel dál, až jsem se přiblížil na nějaký tučet kroků. Pak se mu patrně rozběsko, že jsem Angličan, přestal střílet a vstal. Vztekla jsem na něho vyjel, ptal jsem se, jak se jmenuje a od kterého pluku je, a ve frásích, které jsem pochytil na vojně, jsem se ho ptal, co u všech čertů si myslí, že na mne střílel.

„Myslel jsem, že jste Bur“, řekl. „Proč také nosíte takový klobouk?“

„Milý příteli,“ řekl jsem mu (myslím, že jsem neužil zrovna

slova „přítel“), budete-li střílet po lidech jen proto, že se vám nelíbí jejich klobouk, budete jednoho dne pověšen.“

Pohrozil jsem mu ještě, že učiním na něho oznámení u plukovníka, ale ovšem jsem nic takového, co by se přece přičilo sportovnímu duchu, neučinil. Zapomněl jsem na celou historii a zůstala zapomenuta až do onoho šedého, osudového jitra, kdy jsem stál ve vězení před celou člověka odsouzeného k smrti. Kdy jsem viděl, jak katovi pomocníci odvádějí muže, — ne, spíš třtinu ve větru se klátící — k šibenici. A tu jsem k nemalému překvapení poznal v odsouzení onoho vojáka z Jižní Afriky. Později, když jsem v kanceláři ředitele podepisoval úmrtní list, či jak se ta listina jmenuje, viděl jsem jméno popraveného a seznal jsem, že jsem se nemýlil. Byl to on. Ze všech poprav, které jsem kdy viděl, utkvěla mi tato v paměti i z jiného důvodu. Pastor ztratil na cestě z cely k popravišti v modlitební knížce místo, které měl přečíst, a museli jsme — věčnost nekonečnou, jak se nám zdálo — čekat, až žalm najde.

Hrůza ty poprav! Dunění, když se otvírají padací dveře pod odsouzeným. Hrůza, jak pracuje kat. A hrozná postava, visící na oprátce, zkroucená jak luk, pověšený za jeden konec. Hrozná věc. Ale provedení je stručné, střízlivé a věčné. Je všemu konec ještě dřív, než se vám začnou tetelit kosti.

Nějaký čas na to jsem poznal mladého Billingtona, kata, a ptal jsem ho, zda jej hrozná řemeslo nepronásleduje ve snech. Řekl mi, že někdy po popravě nemůže sice hned usnout, ale jinak se jeho činnost ve snech neprojevuje. Ani jeho otec, muž prý mnohem citlivější, nebyl trápen podobnými věcmi. Jednoho dne dopustil se otcův kamarád nějaké vraždy. Všechno šlo po pořádku: byl vypátrán, zatčen, usvědčen a odsouzen k smrti. Starý Billington byl tenkrát nemocen, opravdu a na smrt nemocen. Ale doslechl se, že lidé říkají: jó, starý Billington se hodil marod, aby nemusel věšet přítele. To stačilo, aby Billington byl veštván do oposice. Vstal, odebral se do věznice, pověšil svého přítele, vrátil se domů, uleh a zemřel.

Nedávno jsem byl v jedné věznici na venkově, a mluvil jsem s vrchním dozorcem vězňů. Řeč přišla také na katy.

„Jó, kati nejsou dneska už, co byli dřív,“ řekl melancholicky, potřásaje starostlivě hlavou. „Za mých mladých let, když přišel kat, řekl si o sklenici piva a kus chleba se sýrem. Dnes si napoučejí kaviár a broskve.“

Vyprávěl mi také, že kat, jenž působil při popravě, zvěčněně Wildem v „Baladě o žaláři v Readingu“, si stěžoval v ministerstvu vnitra. Bránil se proti básníkovu tvrzení, že prováděl popravu v »zahradnických rukavičkách«. To je přece pěkný příspěvek k dějinám literatury.

»Zvláštní zpravodaj.«

Popravami a podobnými záležitostmi nebyl můj program vyčerpán. Neštěstí v dolech, velké pohřby, náboženské rozpory a události, nepokoje ve Francii, vraždy, tajuplná zmizení — řada podobných událostí mne zaměstnávala. Služba „zvláštního zpravodaje“ je dobrou školou pro spisovatele.

Stal jsem se dokonalým znalcem záležitostí španělských, byl jsem několikrát v Madridu a neméně často v Maroku. V Jižní Africe jsem padl tragicky s koně a dodnes bych, ani za sto liber šterlinků, neseďl na koně, a kdyby byl mírný jako beránek. V Maroku jsem překonal svou nervositu a vyjel jsem si, vyhledat lupiče Raisuliho. Co čert nechce, spadl jsem s té herky, rovnou mezi hubené zvíře a domovní zeď. Patriarchální žid vyběhl z bazaru a pomohl mi na nohy. Při tom mi udělal kompliment pochybné ceny:

„Sedlo je příčinou, pane, že jste spadl. Pošlu vám sedlo, ze kterého nikdy nevydopadnete.“ Myslel jsem, že mi nabízí nějaký maurský patent, a objednal jsem exemplář toho zázračného sedla. Odpoledne jsem měl v hotelu pár papučí.

Jedna z mých cest do Maroka byla památná. Vzpomenete si zajisté, že za rusko-japonské války ruské loďstvo potopilo několik anglických rybářských člunů. V Anglii z toho bylo hotové vzbuření a hrozily mezinárodní zápletky. Ruské loďstvo mělo ve Vigo nabírat uhlí. Horempádem mne poslali do Španělska, abych »vyčmuchal«, co se u Rusů o tomto případě soudí.

V den, kdy jsem přibyl do Vigo, připlulo tam také ruské loďstvo. Ale nadešla noc, než mi můj zpravodaj oznámil, že několik ruských poddůstojníků přistálo na černo v přístavu, a že si zašli do místností pochybného rázu. Vypravil jsem se za nimi a stihl jsem ve společnosti podivně oblečených dam dva poloopilé námořníky, z nichž jeden mluvil anglicky. Tento muž mi obšírně a věrně vypověděl, jaká panika zavládla mezi Rusy, a pospíšil jsem si telegrafovat domů, co jsem vyzvěděl. Nečekal jsem až Rusové naběrou uhlí, odejel jsem rychle přes Madrid do Algeciras a odtud přes Gibraltar do Tangeru. Chtěl jsem totiž vidět příjezd loďstva a vítání ruského admirála, jenž ve své zlatem zdobené uniformě poskytoval malebný obraz. V Tangeru jsem se dozvěděl, co mne dost zajímalo: oni dva námořníci, kteří mne informovali o potopení anglických člunů (druhý námořník, jenž neuměl anglicky, dodával totiž kamarádovi odvalu, aby mi všechno řekl), byli mezi Vigo a Tangerem pověšeni na stožáru.

Algeciras jsem znal, a když se tam sešla konference, poslali mne jako zvláštního zpravodaje. Byla to nejnešťastnější konference, kterou jsem kdy viděl. Zde se poprvé ukázalo, že dojde k válce, jaká se potom roku 1914 skutečně rozpoutala. Tenkrát ovšem si nemohl ani Francouz ani Němec dovolit vypovědět válku. Francie neměla ještě pod střechou reorganisací dělostřelectva, Německo zase z jiného důvodu nebylo připraveno na dlouhé válčení. Ve chvílích, kdy napětí dostoupilo vrcholu a kdy se zdálo, že Francii a Německo nelze již smířiti, podnikl král italský pokus sjednatí dohodu. Věděli jsme, že telegrafoval hraběti Vinostovi, aby vypracoval plán pro jakýsi kompromis. Po celý den byl ubohý utrápený ministr Vinosta na nohou. Navštěvoval střídavě Němce a Francouze. Celý regiment zpravodajů se mu pověsil na paty a očekával zprávu, jak pochodil, I já čekal jsem na výsledek v blízkosti telegrafního úřadu, jenž byl poblíž hotelu.

Bylo jedenáct hodin večer, když italský sekretář přinesl na poštu balík telegramů, který odevzdal poštovnímu úředníku k odtelegrafování. Telegramy byly ovšem šifrovány, ale vůbec jsem nepotřeboval je číst. Poslal jsem svému listu telegram, že italský pokus sjednat mír ztroskotal. Neměl jsem ovšem žádných jiných informací, ale soudil jsem takto: kdyby italský ministr byl měl úspěch, poslal by zajisté svému králi nejprve stručný, vítězoslavný telegram, že splnil rozkaz. Krátký telegram však do Říma podáván nebyl. Dlouhé výklady, které dal italský vyslanec telegrafovat, nemohly obsahovat než omluvy a vysvětlení, proč plán ztroskotal. Ukázalo se, že mám pravdu. Druhého dne si ubohý zpravodaj »Matinu« nepříčetně na mne vyjel, že jsem se zmocnil obsahu italské depeše a že jsem ji záhadným způsobem rozluštil. To byl ovšem nesmysl.

Atentát na krále španělského.

Na Madrid se pamatuju hlavně pro svatbu krále, ke které jsem byl poslán. Zajistil jsem si již předem dobré styky tím, že jsem pozval několik velmi vlivných pánů, — úředníků od telegrafní služby, — k obědu. Je ovšem velmi výhodné být zadobře s ministry a vyslanci, ale zpravodaj, jenž má životní zájem na tom, zprávy nejen mít, ale také je dostat rychle do redakce, má příčinu vyhledávat i styky jiné.

Popisování kostela je věc nezajímavá. Odbyl jsem to ještě před svatbou a poslal jsem povídání o architektuře kostela, církevních obřadech a podobných věcech již předem do Londýna. Při tom jsem ve zprávě nechal místo pro pozdější,

aktuální či neočekávané vsuvky. Ale celkem vzato jsem proro-koval celou svatbu. Našeho místního zpravodaje jsem poslal do kostela a čekal jsem venku, až se vrátí. Přišel, než královští manželé opustili kostel, a srovnávali jsme jeho popis s kopií mé zprávy, která již byla v Londýně. Ukázalo se, že jsem hádal správně, až na dvě či tři úchylinky, které bylo třeba opravit. Dali jsme se hned do práce a k podivu tisíců shromážděných jsme si sedli na chodník a opravovali a vpisovali.

Můj novinářský pas mne opravňoval pohybovati se volně podle celého slavnostního průvodu. Šel jsem cestou k Puerta del Sol a podal jsem svůj kabelogram. Pak jsem se vrátil na náměstí zaplavené sluncem a očekával jsem průvod. Nemohu tvrdit, že bych byl býval oblečen zrovna vhodně a slavnostně. Můj oděv se skládal z bílé košile, šedých flanelových kalhot a střevičů, jichž barvu bylo již těžko zjistit. Klobouk se širokou obrubou doplňoval můj úbor. Ale Španělsko je v podstatě demokratickou zemí, snad nejdemokratičtější, vedle Anglie, na celém světě. Policejní pas jsem si přišpendlil na košili a nikdo mi nebránil, když jsem se přidal k průvodu a když jsem jej provázal až ke Calle Major. Kdesi za mnou jel princ waleský, nynější náš král. Hleděl jsem úsilovně, abych neupoutal jeho pozornost, neboť jsem se bál, že by se mohl zeptat, kdo že je ten hasťoš a že by si pak mohl na mne stěžovat.

Shromážděné davy propukly v nadšený jásot. Královna Ema, jak my jí říkáme, — královna Eugenie, je nyní její titul — byla nádherná. Mladý král Alfonso byl samý úsměv. Není na světě člověka statečnějšího. Nic na světě nedovedlo jej zděsit. Hlavní jeho zálibou je, hnát svůj automobil rychlostí devadesáti mil po nikoliv nezávadných silnicích Španělska.

Třída Calle Major je úzký průjezd, ale na jednom místě se rozšiřuje. Kočár s králem a královnou právě přijížděl k tomuto rozšířenému místu. (Nevím to dnes už určitě, ale zdá se mi, že tam někde stojí kostel.) Najednou upoutalo cosi moji pozornost: okna na obou stranách ulice byla ovšem přeplněna diváky, ale když jsem vzhledl nahoru, viděl jsem, jak letí s výše kytice. Letěla z jednoho z nejvyšších oken, které bylo prázdné, a v němž jsem zrovna viděl mízet holou lebku muže. V okamžiku, kdy jsem spatřil květiny, ustalo mi srdce bít. Květiny totiž letěly takovou rychlostí, že musely skrývat něco těžkého, hrozného, příšerného...

Síla výbuchu mne skoro srazila k zemi. Vteřinu na to jsem byl vklíněn do panikou štvaného davu, jenž šlel hrůzou. Ještě jsem pohledem zachytil obraz umírajících koní, kaluží krve na chodnicích, viděl jsem, jak někdo pomáhá královně, jež byla skoro v bezvědomí, z kočáru, a viděl jsem, že její bílé šaty jsou skropeny krví. Ale nejhlubší dojem na mne učinil král Alfonso, jenž povstal, — s úsměvem na rtech, — a oběma rukama kynul lidu, aby se uklidnil. Král Alfonso byl jediným klidným člověkem v tomto deliriu hrůzy a zkázy.

Jak jsem to dokázal dostat se k telegrafnímu úřadu, nevím dodnes. Ale jak jsem byl rychlý, úřady byly ještě rychlejší: telegrafní styk s cizinou byl suspendován. Žádná zpráva o atentátu nesměla z Madridu. A pak tu byl ještě velice pádný důvod, proč jsem nemohl telegrafovat: neměl jsem peněz. Vydal jsem poslední pesetu za kabelogram o svatbě. Pročež jsem se vydal na nejgrotesknější lov, jaký kdy byl reporterem podniknut: na lov za penězi! V cizím městě! Ve svátek! Kdy všechny banky byly zavřené! Lowell, architekt, byl mojí poslední nadějí. Ale byl na tom stejně, jako já, leč nějakou maličkostí mi přece vypomohl. Něco jsem si vypůjčil v hotelu Paris, kdež jsem dal vrátnému do zástavy hodinky. Došel jsem k britským důstojníkům, kteří přijeli na královskou svatbu, leč žeň i zde byla malá. Konečně jsem padl kolem krku lidumilnému Američanovi, jenž byl povahou člověk důvěřivý a ochotný, rozloučit se s dvěma sty peset.

V celém chaosu bylo jisté jen to, že byl spáchán na krále atentát. Kým a proč, to nebylo lze zjistit. Moje práce musela se tedy omezit na to, dostat do Londýna telegramy, v nichž bych reprodukoval nejméně pověstí zde kolující. Ostatně jsem musel přenechat Londýnu. Ať si vyberou, roztrídí a opraví podle toho, co jim dá k dispozici španělské vyslanectví. Ačkoliv telegrafní úřad byl zavřen, přijímali přece telegramy. Leč odesílatelům bylo důrazně sdělováno, že nesmějí psát nic o atentátu. Plakáty s tímto upozorněním se skvěly na všech rozích. Zadním vchodem jsem pronikl až do sálu, kde byly Morseovy aparáty. Tam jsem našel své přátele, kteří se mnou včera obědvali. Dnes všichni potřásali hlavou. Španělská vláda držela palec na cenzuře a nepropustila ani telegram prince Waleského, adresovaný králi Edvardovi. Moji známí mi řekli, že mohu podat několik stručných telegramů »pilných«, které mají přednost před ostatními depešemi, až bude linka volná. »Pilný« to znamená za trojnásobný poplatek. Přítel domluvil a vtiskl mi do ruky hrst červených nálepek, jaké se přilepovaly na telegramy na znamení, že jsou »pilné«. Trojnásobná sazba byla při mých financích nemožností. Řekl jsem to také svému známému, leč ten pokrčil rameny a odvrátil se ode mne. V prvním okamžiku jsem to považoval za urážku, ale potom...

Měl jsem v ruce svazek telegramů. Rychle jsem na každý blanket nalepil jednu z těch kouzelných, červených papírků a strčil jsem své telegramy do košíku určeného pro důležité státní telegramy vyslanců a ministrů. A moje telegramy prošly!

Později, když jsem dostal peníze, jsem poplatil své dluhy. Druhého dne však měl »Daily Mail« první sloupec plný zpráv dopravených bezplatně, jako státní telegramy, španělskou vládou, ačkoliv v Londýně o tom neměli ani ponětí. Když jsem takto poslal svoje telegramy, spěchal jsem do domu, kde bydlel jeden kolega. Nebyl to vlastně kolega v pravém slova smyslu, ale osobnost velmi důležitá. Byl dopisovatelem velmi vlivného listu, jenž byl tehdy přičleněn k »Daily Mail«. Tohoto pána jsem zastihl v slavnostním úboru, a — v papučích. Psal právě zprávu o svatbě a podíval se na mne, vetřelce, očima ne právě vlídnými.

»Předpokládám, že víte o tom, že někdo hodil pumu po španělském králi?« jsem řekl, omlouvaje svoji rušivou přítomnost.

Kolega přimhouřil omrzele oči a ukázal rukou velmi významně směrem ke dveřím: Jsem zrovna uprostřed svatby, milý pane. Nezdržujte mne.«

Jeho list přinesl skutečně o celém atentátu tři řádky, a ty ještě pocházely od nezmarné Reuterovy kanceláře.

Téhož večera jsem učinil návštěvu v královském paláci. Neměl jsem mnoho naděje, že se tam dostanu; neboť španělský tisk se svorně rozhodl, že atentát byl spáchán Angličanem. V pokojí, s něhož byla vržena puma, našel se totiž slaměný klobouk, v jehož vnitřku byla vytištěna zatracená poznámka: »Made in England«. Z čehož usoudila policie, že pachatelem musel být Angličan. Prozradím-li vám, že v celém Madridu nedostanete ani jeden klobouk, v němž by tato značka anglického původu nebyla, můžete si udělat představu o schopnostech tehdejší španělské tajné policie.

Byl jsem velmi překvapen, že mi dovolili nejen projít vojenským kordonem, jenž střežil královský palác, ale že mi byl povolen i vstup do paláce samotného. Mluvil jsem tam s nějakým mužem, buďto to byl španělský Grande nebo sluha královského dvoru, a tento člověk mi umožnil, spatřit krále a královnu ve večer jejich svatby. Královští manželé se procházeli obrazárnou, král bavil svou mladou choť vypravováním o svých předcích.

Téže noci se ještě zjistilo, že pachatelem atentátu je ničema jménem Morel z Barcelony. Příštího dne byl vypátrán a ob-

klíčen četnictvem. Zastřelil ještě četníka, jenž jej chtěl zatknout, a byl na to sám zastřelen jiným četníkem. Jeho mrtvola byla dopravena do blízké vesnice a odnesena do krámu místního pekaře. Tam vyklidili pult, na němž byl vyložen k prodeji chléb, a položili tam mrtvého. Později pro něj přijela sanita a odvezla ho do Madridu. Ukázalo se, že byl anarchistou a trpěl nemocí, která jej dohnala k zoufalému činu.

Edgar Wallace, nakladatel.

Pomaloučku jsem si uvědomil, že být novinářem je povolání skvělé a pro ty, kdož měli štěstí dostat se do prvních řad, i výnosné. Pro mne však nebylo již postupu. Dostal jsem sice vedení »Evening Post«, ale s tím byla spojena kancelářská práce, která pro mne vůbec nebyla.

Posedla mne myšlenka, stát se spisovatelem. Za dávných časů, v Kapském Městě, napsal jsem jednu či dvě »short stories«, novely, krátké povídky. Ale nic na nich celkem nebylo. Nejlepší, co jsem v tom oboru napsal, byla serie článků »Smithy«, které vycházely v Daily Mail, a historie ruských carů, která vycházela v tomtéž listu na pokračování. Dal jsem ty Smithy-články dohromady a hledal jsem nakladatele. Leč nikdo se k vydání neměl. Ve slabé chvíli silného optimismu jsem založil sám svoje nakladatelství »Thalis«. Vydal jsem »Smithy« a prodal jsem toho 30.000 výtisků.

Posílen tímto úspěchem sedl jsem za stůl a přepracoval jsem »short story«, kterou svého času kde jaký časopis odmítl, v delší povídku. Jde o případ, kdy je zavražděn velmi tajemným způsobem ministr a byla vypsána cena za nejlepší rozřešení otázky pachatele. Jmenovalo se to »Čtyři spravedliví«. Tuto knihu jsem dal na trh za cenu tři šilinků a šesti pení.

Jelikož jsem věc považoval za dobrou, umínil jsem si, prorazit jako spisovatel, a kdybych při tom měl udělat bankrot. Bankrot jsem skutečně udělal. Ineroval jsem v novinách, na plotech, na nárožích, v omnibusech a vynášel jsem do nebe zásluhy »Čtyř spravedlivých«. Výsledkem této kampaně bylo, že jsem sice prodal 38.000 výtisků, že jsem však při tom prodělal čtrnáct set liber šterlinků. Z čehož plyne poučení, že i při propagandě všeho moc škodí.

Lord Northcliff přispěchal na pomoc a vytáhl mne z louže, do které jsem se s velikým úsilím sám dostal. Byl jsem znechucen a prodal jsem všechna práva na »Čtyři spravedlivé« za 72 liber šterlinků George Newnesovi. Nevím, kolik set tisíc exemplářů od té doby prodali. Ale jelikož nakladatelé jsou lidé, s nimiž lze vždycky skvěle jednat, doufám, že vytloukli z mého románu pěkný kapitál. Četl jsem tu věc nedávno znovu, a byl jsem s ní spokojen. Jistě však jsem si založil pověst dobrého autora tajuplných historií, a každý ztracený krejcar byl dobře investován. Dříve mi nakladatelé s úsměvem říkali: »Děkujeme vám, ale neznáme vás, pane Wallace, jako povídkáře. Budeme se však těšit, když nám zadáte nějakou svoji věc o zkušenostech, jichž jste nabyl v Africe.« Byli mylně informováni a trvalo dlouho, než jsem je přiměl k tomu, aby zapomněli na moje nakladatelské fiasko.

Tenkrát, zrovna když jsem byl načisto bez peněz, a když se začaly rojit se všech stran platební rozkazy, pracoval jakýsi mladý muž, jenž přišel právě z university, na serii článků »Jak žijí chudí«. Tento mladík se rozhlédl po krčmách a hromadných noclehárnách, přespal v asyly a byl jednou ráno v Covent Gardenu. Pak jej napadlo, že by bylo zajímavé, být po čtyřicet hodin přísežným pomocníkem soudního exekutora. Jeho otec byl majitelem velké řady venkovských listů, a on sám byl, pokud vím, dosti majetný. Shodou náhod a okolností vybral si onen mladík právě rayon mého bydliště. A jednoho dne jsem našel doma: platební rozkaz na 93 libry

šterlinků — neměl jsem všeho všudy v svém vlastnictví ani 93 pencí, — exekuční výměr na dům, zařízení a movitý majetek, a sympatického mladíka, jenž se velmi zkroutěně omlouval. Když zjistil, že jsem spisovatel, chtěl odejít.

»No, neodcházejte,« řekl jsem mu, »bude lépe, když takového něco poznáte z blízka.« Byl na rozpacích, ale zůstal.

Byl jsem docela sám doma. Moji lidé byli v Jižní Africe, služebnictva jsem neměl. Uvařili jsme si něco k jídlu a když mu začala být dlouhá chvíle, navrhl, abychom si zahráli piket. Podotknul, že tuto hru ovládá lépe, než kterýkoliv hráč, s nímž se kdy utkal. Ale piket jsem hrál dobře i já. Sedli jsme ke kartám v devět hodin. Hráli o tři pence za sto a přestali jsme druhého dne v šest hodin ráno. Vyhrál jsem tolik, že jsem mohl zaplatit exekuci vymáhaný peníz a ještě mi zbylo šedesát liber šterlinků.

V Madridu, kde jsem byl na služební cestě, jsem dostal rozkaz, odejet do Lisabonu, kde mne prý očekává dopis. Dopis tam byl. Psal mi šefredaktor a sděloval mi důvěrně, že dostali zprávu o atentátu, jenž se chystá na portugalského krále. Britské zahraniční ministerstvo se o tom dozvědělo a náhodou o tom byla zpravena i portugalská vláda.

Starý známý z Jižní Afriky mi v Lisabonu zprostředkoval audienci u krále Carlosa. Král byl člověk silného, geniálního ducha, jenž se nebezpečí prostě smál. Věděl však, že se mu ukládá o život. Republikánské hnutí nebylo v Portugalsku žádným tajemstvím; několik nejlepších lidí se ho účastnilo. Řekl jsem Jeho Veličenstvu, že se v Lisabonu zdržím asi týden a že budu vyčkávat, stane-li se zde co zajímavého. Král toto sdělení považoval patrně za nedobrovolný, trochu krutý vtip a skvěle se bavil.

Patrně je v Londýně omrzelo, že tam čekám na vraždu, která se pořád zpožduje, neboť jsem dostal telegrafický rozkaz jet do Trondjemu, na severu Norska, abych byl při svatbě krále Haakona. Tato cesta mne prohnala Portugalskem, Španělskem, Francií a Německem, vstříc půlnočnímu slunci. Britská vláda, mylně informovaná, vyslala k svatebním oslavám pancéřový křížník. Část programu byla ohňostroj, jenž měl být večer vypálen. Ohňostroj byl skutečně proveden, neboť námořníci jsou zvyklí poslouchat, leč podívaná na rachejtě, které praskaly na modré, sluncem zářící obloze, nebyla nijak imponantní.

Potom jsem jel do Narbonne (Francie), kde byla stávka na vinicích. Ze stávky vznikly nepokoje a vzpoury. Když jsem přijel do města, byly na ulicích nakupeny mohyly z kamenů. A na nich nápisy: »Na památku... zastřeleného vojáky... ho pluku.«

Návštěva města Narbonne mi utkvěla v paměti hlavně proto, že jsem se tam seznámil s Jaurèsem, jenž byl později, v předvečer války, zavražděn. Velký socialista měl skutečně v rukou vládu nad městem a vydával pasy a odznaky, které umožňovaly žurnalistům pohybovat se volně po městě.

Jaurès byl malý, důstojný muž, poněkud nápadný zevnějškem a vystupováním. Ale proč právě on vydával glejty pro cizince ve městě, kde ve skutečnosti vládl stav obležení, to jsem nikdy nemohl vypátrat. Jaurès byl muž vážný a poctivý, a přece v něm bylo cosi jako plápolající oheň. Ale nade všemi úřady, které zastával, převládalo vědomí, že je zpravodajem pařížského listu, a choval se velmi žurnalisticky-lidsky, když jednou zjistil, že nejduchaplnější věta jeho článku byla škrtnuta nemyslným podřadným kolegou v redakci.

Jiná vzpoura, kterou jsem zažil, byla rebelie vyvolaná hrozným neštěstím v Courrières. Neprohádám řeknu-li, že tamní šachty musela tehdy hlídat celá divise pýchoty. Bitvy s horníky byly na denním pořádku. Příčinou všeho bylo, že francouz-

ští inženýři uzavřeli hořící šachty a ponechali horníky, kteří tam ještě byli, osudu, ačkoli ze začátku nebylo za těžko provésti záchranné práce. Žurnalisté byli pozváni, aby si prohlédli jednu z hořících šachet. Kterémužto pozvání vyhovět jsem osobně necítil nijakých sklonnů. Skutečně sfáral jen jediný zpravodaj, jenž vykonal pod zemí cestu asi čtyř kilometrů, mezi mrtvolami zabitých horníků. Podle jeho zpráv byla obvinění, vznesená hornictvem, oprávněná. Přes tisíc mužů bylo hozeno na pospas smrti a po čtyři měsíce chodili inženýři obklopeni korodovanými vojáky. Žurnalista, jenž sfáral do hořících šachet, se jmenoval Albert de Courville. Znal jsem ho již od dřívějšíka. Byl to onen reporter, jenž, v žaketu a tenkých střevících, za bouřlivé noci opustil Londýn, aby přinesl zprávu o ztroskotané lodi »Berlin«. Přinesl nejlepší zprávu, kterou Londýn kdy dostal. Stálo ho to však skoro život.

Afrika.

E. D. Morel bil na poplach a hnal útokem proti vládě belgického Konga: náklad jeho knihy »Rudá guma« stoupal do statisíců, a Northcliffe rozhodl, že pojedou do Konga, přesvědčit se na vlastní oči, co se děje v nitru černé Afriky. Podkladem útoků byly krutosti, páchané na domorodcích, které byly připisovány vojákům koloniální vlády. Cesta byla nesmírně zajímavá. Dostal jsem se do styku s domorodci, naučil jsem se znát způsob jejich života a poznal jsem, byť i povrchně, jejich řeč. Můj pobyt nebyl dlouhý, a přece doplnil v mnohém znalosti, jichž jsem nabyl v Jižní Africe.

Sotva jsem vstoupil na pevninu, už jsem pykal za první nerozum: vyšel jsem po západu slunce, nemaje na nohou ochranu proti moskitům. Příštího jitra jsem se probudil s oteklými kotníky a za čtrnáct dní potom jsem ulehl, zmítán jsa zimnicí: malaria. Misionáři mne rychle dopravili do Bongindangy, kde je podnebí příznivější. V souvislosti s touto návštěvou mi utkvěla v paměti knížka, pojmenovaná »Malá Doritka«. Dones jsem ji nedočten. Pamatuji se, byl jsem tehdy asi v polovině knížky a ležel jsem jako rekonvalescent na palubě lodi, ve stínu plachty. Pojednou jsem viděl, jak se na canoe blíží z pralesa třiadvacet černochů. Chtěli na palubu, jejich loďka však narazila na bok lodi a převrátila se. Z těch třiadvaceti byli zachráněni jen dva. Vidím je přímo ještě před sebou, těch třiadvacet tonoucích, jak jsem je klidně pozoroval. Neměl jsem ani potuchy, že neumějí plovat, neboť lidé od řeky jsou ve vodě tak doma jako krokodili. Skutečně jsem se bavil jejich grimasami; domníval jsem se, že na moji počest provádějí nějakou komedii, neboť černoch-lidožrout má vyvinutý smysl pro humor. Vím ještě dnes stránku a řádek »Malé Doritky«, kde jsem tenkrát přestal číst. Do dnešního dne jsem tu knížku nevzal do ruky.

Když jsem se plavil podle pobřeží nahoru a dolů, seznámil jsem se s řadou úředníků z kolonií a od nich jsem slyšel nejednu africkou legendu o starých vládních úřednících: pověst o onom úředníku, jenž vlastní rukou v Grand Bassam oběsil tři zločince; o záhadných, tajuplných schůzích černochů, kteří rohkují v pralesích, o domorodých kouzelnících, o fetišech. O Libérii a negrech mluvících anglicky. Slyšel jsem o zvláštním národě otroků, kteří jsou na prodej za láhev umělého rumu. Mnoho, mnoho jsem se dozvěděl a přiučil.

Vrátil jsem se do Anglie, abych se dozvěděl zdrcující zvěst: před svým odjezdem jsem se dopustil nactiutrhání na jednom lodním důstojníkovi. Důstojník žaloval a dostal přísouzeno 5.000 liber šterlinků. Byl jsem v nepravu na celé čáře. Z Portsmouthu jsem poslal do Londýna zprávu o vzpouře na lodi a opomenul jsem ověřit si všechny data. Myslím, že jsem jediný člověk, jenž byl kdy z redakce »Daily Mail« vyhozen. Všichni ostatní redaktoři oněch dob šli dobrovolně.

Zase Evropa. Světová válka.

Poslali mne do Ascotu, «dělat» dostihy o královský lovecký pohár. Vypravil jsem se tam s librou šterlinku. Vrátil jsem se s dostihovou výhrou jedenácti set liber a byl jsem v tak dobré náladě, že jsem si teprve — při šampaňském a o půl noci, — vzpomněl, že bych měl také něco napsat pro ten náš list.

Dva roky, které následovaly, minuly bez zvláštních příhod. Byla to doba bojů, bez mezníků a převratů. Můj týdenní plat činil deset liber šterlinků, když vypukla světová válka, jež zmařila všechny mé plány. Řekl jsem, že válka vypukla, leč musím podotknout, že mne nepřekvapila. Za oné nešťastné letní noci, kdy se mi dostalo do rukou číslo »News of the World«, kde byla zpráva o zavraždění rakouského následníka trůnu, bylo mi nad slunce jasnější, že vypukne válka. V té době rozhodl deník »Birmingham Post«, že mne učiní svým vojenským dopisovatelem. Kitchenerova kletba sice ještě na mně lpěla, ale přece jsem měl psát denně poznámky k válečným událostem, ovšem s předpokladem, že moje zprávy projdou censurou. Za čtyři roky války jsem napsal asi půldruha milionů slov pro »Birmingham Post«.

Credo.

Autobiografie má se končit s patřičným odstupem od přítomnosti.

Zase schudnu a zase nabudu jmění. Ale ať bohatý, ať chudý, — zachová-li mne Bůh při zdraví — budu povděčen za každou novou zkušenost, za každou novou událost, kterou má pro mne přichystanou život, jenž zvolna miji. Mnoho vlivných přátel jsem získal, několik — málo — nepřítelství jsem vyvolal — a i to se časem vysvětlí.

A zde jsem! Kamelot, kuchař na lodi, voják, žurnalista, spisovatel! A co přístě? Nevím. Ale cokoliv to bude: sázím se, že to bude zajímavé.

ŽIVOT A INSTITUCE

B. Markalous:

Kluby a jejich anglická tradice.

VI.

Celkem jest v Londýně 271 skutečných, plně zařízených, komfortních klubů nečítajíc country clubs londýnské periferie. Z toho je: Společenských (nepolit.) 46, sportovních 39, politických 32, klubů obchodníků, bankéřů, koloniálních interesentů 28, dámských klubů 21, uměleckých 20, vojenských 14, universitních a učitelských 10, výhradně pro hru v karty 4, církevních 2, inženýrských 2, zemědělských 1, židovských 1, ostatních s různými účely 51.

Všech klubů v Anglii, podle seznamu vydaného E. C. Austen Leigh-em (Clubs 1927, jest 2362, z nich jest převážná většina kluby věnující se sportu.

Podle téže příručky, seznamu to všech klubů světa, jest ve všech ostatních evropských státech pouze 200 klubů.

Mimo tyto kluby mají Angličani velkou řadu skvěle zařízených klubů vlastních i pohostinských ve všech ostatních dílech světa. Tak v Australii a Novém Zélandu 233 klubů, z velké většiny sportovních, kde platí návštěvníci z Anglie malý poplatek pro dobu dočasného pobytu, ale také společenských, dámských, uni-

versitních, vojenských atd. Ve Spojených státech, Kanadě, Západní Indii, Státech středoamerických a Jihoamerických celkem na 400 klubů, v Asii ve všech státech a zvláště ovšem ve vlastních koloniích 201 klubů, v Africe samé 216 klubů.

Povšimněme si nyní několika nejvýznamnějších londýnských a pařížských klubů podrobněji.

Automobilový Klub v Londýně je mohutnou organizací, s přičleněním krajských automobilových klubů a řadou samostatně pracujících komisí (technická pro turistiku a veřejnou bezpečnost, komise právní, cizinecká a j.). Patronem klubu jest anglický král a Waleský princ. Počet členů s přičleněnými kluby ve Spojeném království je cca 50.000. Klub je ústředím, technickou, vědeckou instancí pro všechny otázky automobilismu. Velmi účelně zařízená knihovna obsahuje především mapy, technické přístroje, historii automobilu. Klubovní inženýr zkouší vozy členů a radí při nákupu. Každý rok jest vydávána obsáhlá ročenka pro členy, technické a turistické to vademecum. Veden je registr chauerů a techniků, členové mají právní zastoupení zdarma. Klub organizuje výstavy, je ve spojení se všemi domácími továrnami aut, organizuje vyjíždky atd. Londýnský Automobilový klub vystavěl si na Pale Male palácovou budovu v novorenaissančním slohu rozsahu asi pražského Obecního domu se vstupní hallou a čestným schodištěm. Halla tato jest, jako u všech druhých londýnských a pařížských klubů, pokud mají pokoje k přespání svých členů, zařízena hotelově, s budkou nebo portýrským pultem, příhrádkami pro korespondenci a klíče, místem pro vhodné uložení zavazadel, uniformovanými chlapeci pro posílky a pultem pro zapisování členů, hostí a j. Portýr zkoumá členství u osob, které mu nejsou osobně známy, přiděluje pokoje, třídí cizí návštěvníky, jimž pro hovor se členem klubu vyhrazen zvláštní pokoj. Portýr může se spojit telefonicky se všemi klubovními prostorami.

Zařízení Automobilového Klubu v Londýně je vzorné, luxusní a může býti vzorem pro moderní význam klubu. Četné a mnohé velmi rozsáhlé, ba monumentální místnosti, herny, jídelny, čítárny, bary pro posnádávku a nápoje, jsou zařízeny celkem prostě a jsou bez výjimky všechny prakticky užívány. Representačních místností, jež by sloužily zvláštním účelům, Automobilový klub londýnský a žádný z druhých klubů londýnských a pařížských nemá. Kluby nemají v přesném slova smyslu místností, určených jen pro jeden účel, nýbrž zařizují a seskupují si místnosti, je-li třeba, podle potřeby. Všude je bohatě pamatováno, pomocí zcela malých stolků a nízkých, do zadu skloněných (kožených, polštářovaných, někde jen proutěných nebo i laťových), malých lehce přenosných křesel, aby bylo možno, kdekoliv usednout, společensky se sdružovat, improvizovat meetingy. Malé, tvarem japonské stolky jsou kryty sklem. Také čítáren v našem smyslu není, nýbrž pokojů, v nichž je velký stůl, kam se noviny a revue prostě kladou a čas od času zřízencem urovňají. Čisti anglické a americké noviny velkého formátu, v rámu, bylo by nepohodlné. Ve všech místnostech, mimo jídelen, je hojně psacích stolů s klubovními papíry. Podlahy sálů, pokojů, chodeb jsou kryty plstí nebo vlněnými, květovanými koberci. Sekretář mně řekl, že denně se čistí pouze vysavači. Jednou ročně je generální úklid londýnskou čistící firmou. Jako jinde, tak i v Automobilovém Klubu

jeden z celkových zdrojů příjmů pro Klub jsou pokoje a pak kuchyně ve vlastní režii, kde je chefem francouzský kuchař.

Výpravu anglické tabule, s množstvím těžkého stříbra, porcelánu, stříbrných nízkých váz na květiny, těžkého stkvoucího se prádla, věcí, jež jsou vlastně v Anglii obvyklé i v dobrých restauracích i dokonce v jídelních vozech anglických drah — těžko u nás k něčemu přirovnat. Naše i velmi slavnostní stolování je mnohem prostší a nepoměrně chudší jakostí, mnohostí náčiní a celkovou výpravou. Poučné je srovnání u židlí. Ve všech anglických klubech, jež jsem navštívil, je v jídelnách nábytek čalounovaný, ve všech stupních, až do židlí zcela lehce čalounovaných. Seděti při jídle na tvrdých židlích nepokládalo se za decentní.

Členům je k dispozici šermířský sál s mistrem, velká kuželna s gumovými koulemi, střelnice, plovárna, parní lázně, holiřny, masáže, tělocvična, Scuash Racquets, fotografické dílny s příslušným odborným personálem trenéry atd. Klubem provázal mne sekretář mr. Armstrong, který má velkou kancelář s řadou pomocných sil.

The Bath Club na Doper Street zal. roku 1894, ve starém, uvnitř hodně neprakticky adoptovaném domě, je z prvních klubů, který měl velký basén a jeho původní účel byla fyzická kultura. Velmi exklusivní, aristokratický klub, se zařízením hodně sešlým, však útulným. I jeho patronem je anglický král. Předseda je Lord Desborough. Klub vede: komitě pro administrativu, komitě pro víno (5 členů znalců), komitě pro karty a kulečnický, komitě pro golf, komitě pro knihovnu, komitě pro plavání a šerm a dámské komitě. Hranice stáří člena 19 let.

Krásný Reform-Club, pro členy liberálního smýšlení je shromaždiště londýnské politické a literární inteligence, usilující o sociální reformy. Tento, s velkou noblesou a vybraným vkusem ve vlastním, malém paláci zařízený klub, ve stylu ranné italské renaissance, s čestným mramorovým schodištěm a místnostmi do centra situovanými s přístupem z hally a v prvním poschodí z galerijního vchodu, je takofka velkou jednou knihovnou. Mimo jídelnu, všude v sálech umístěny jsou prosté, mahagonové, otevřené police s knihami, až ke stropu, jež neobyčejně zvládnou sály, vedle řady cenných obrazů politických, literárních a uměleckých osobností. Všechny salony Reform Klubu jsou vlastně studovny. V jídelně sklepníci s červenými vestami. Zvláštní velký plynový ohříváč, přímo v jídelně, místo přiborníku. Jídla se uschovávají teplá ve zvláštních, do ohříváče poloponořených vejčitých, cele stříbrných nádržkách. Kuchyně a pomocné místnosti v suterénu tak úzké, malé, že je ku podivu, jak stačí. Kontingent 1450 členů. Sekretář Johnstone, dva knihovníci, tři slečny v kanceláři, dva portýři, 9 sluhů, tři grooms. První členové klubu, který byl založen r. 1864 platili L 9, dnes ca 15 L (2.400 Kč) ročně. Při přijímání členů mají přednost členové parlamentu. Klub má velmi zajímavý druh zvláštních, dočasných členů: Zavítá-li do Londýna z kolonií neb ciziny vynikající anglická osobnost, může býti k návrhu tří členů zvolena za čestného, do o c a s n é h o člena po celou dobu svého pobytu. Mimo to může klub volit ročně vždy 2 čestné, t r v a l é členy. Nezaplátí-li člen do jisté, předem určené doby, jest vyloučen.

Domácí řady všech anglických klubů jsou velmi po-

drobné, a přesně určující, regulující život v klubu. Domácí řád Reform Klubu má na př. kuriosní ustanovení, že teplota všech místností musí býti držena na 62° Fahrenheita. Dámy jsou do klubu připuštěny pouze v době od 11—17 h a mimo to zvány při zvláštních příležitostech.

The Student Movement House umístěný na Russel-Square, byl založen 1917 v pamět padlých anglických studentů. Komfortní, ač jinak skromně zařízený dům, podporovaný arcibiskupem z Cantebury. Velmi prostě a přitom vkusně zařízený studentský klub s lacinou jídelnou v suterénu, čítarenským pokojem, hovornami, studovny, knihovnou. Laťová, velmi pohodlná, nízká křesla, proutěný nábytek. Klub je přeplněn cizími studenty, hlavně Němci, Holanďany.

Savage Club na Adelphi Terrace s vyhlídkou na Temži je starý klub, jeho členstvo jest liberálního smýšlení. Soustřeďuje především přední anglické spisovatele, hudebníky, cestovatele, výtvarné umělce, architektky a j. Malá vstupní portýrská halla a všechny druhé místnosti jsou přeplněny dary členů z kolonií, vycpanými hlavami tropické zvěře, parohy, obrazy, upomínkovými alby, skupinovými malbami významných členů a j. Jídelna s barem, servírovacím stolem, číšnicemi a kašírkou za vysokým pultem, kde při odchodu členové platí svůj účet, jako kdekoli v někde ve velké restauraci. Část jídelny zaujímají křesla, klubovky a tu na malých stolech a na pianě rozhozeny časopisy, lehčí četba (vážnější revue jsou rozloženy po stolech v klubovně v přízemí). Zvláštní čítárny, v našem, československém smyslu, není, sotva také by tam v londýnském klubu v takové místnosti kdo vydržel, kdyby si nesměl objednat k novinám svou černou kávu a poručit při novinách své obvyklé cigáro. Je tedy zařízení v Savage Clubu, kde část jídelny (asi třetina) jest klubovnou a čítárnou zároveň, velmi praktické. Vstaneš, uděláš několik kroků od stolu a piješ černou kávu v nízké pohodlné klubovce, máje na dosah ruky všechna poslední vydání listů a obrázkové časopisy.

POVOLÁNÍ A ZÁLIBY

Lucien Dubeck:

Všeobecná kapitola o sportu.

II.

Téměř všechny národy na celém světě se daly do propagace a do provozování sportu. Jeden po druhém a každý měrou, úměrnou svým možnostem a povaze, schopnostem a nadšení. Sport se stal záhy světovládým. Rozdrobil se na velké množství odvětví, dobrých či méně dobrých, prospěšných i zbytečných. Národní smysl byl vzájemnou rivalitou silně povzbuzen. Svoji zdatnost snažili se co nejpřesvědčivěji dokázat nejen Američané a Angličané, ale stejně přesvědčivě na příklad Finové jako Japonci, Uruguayci, jako Kanaďané, Indové jako Australané. Američané ovšem nejvíce a také s největším úspěchem. Olympijskou přísahu pronášeli stejně nadšeně Indové jako Japonci, Indiani, jako černoši.

Sport stal se majetkem všech lidí, stal se důležitou životní a činnostní složkou všech národů, všech zemí. Dnes není možno, aby na něm byl někdo neúčasten, anebo aby se oň alespoň

nezajímal. Každý národ hledí vyniknouti v některém anebo více sportovních odvětvích, aby dokázal svoji tělesnou zdatnost, svoji vyspělost a nebyl pokládán všeobecně za příslušníka rasy, která je na úpadku. Ze sportu stalo se postupem doby jakési politikum, jakési měřítko zdatnosti nejen fyzické ale i mocenské. Sportovní stadiony staly se místem, kde se lidé utkávají, měří své síly a posuzují svoji zdatnost, svoje schopnosti, svoji velikost.

Sport nesmí však býti prostředkem k dosažení tělesné zdatnosti rasy, musí býti jen doplňovacím, druhořadým elementem v tomto směru. Zdravý a silný národ využije vždy lépe své zdatnosti, síly a zdraví. Národ náročný udělá si ze sportu prostředek k dosažení svých ambic. Národ, jsoucí v úpadku, pravděpodobně sportem ještě tento úpadek uspíší. Jest velkým omylem, když se někdo domnívá, že se úpadek národa zadrží a zastaví tím, když jeho členové se vrhnou na sport. Národy se zachraňují anebo ničí hlavou. Ve společnosti bez pořádku bude se sport vyvíjeti a utvářeti nepořádně. Zvětší ještě tento nepořádek svojí vahou a činností, která je veliká a komplikovaná. Na druhé straně lidstvo anebo jen jeho část, výsek, získá anebo ztratí sportem podle toho, bude-li tento provozován dobře anebo špatně. Sport bude pak prováděn dobře anebo špatně podle toho, bude-li dobře anebo špatně řízen, spravován. Řízen může býti dále dobře anebo špatně zase jen tehdy, budou-li se jeho vedoucí řídití dobrou anebo špatnou filosofií. Filosofie sportovní bude dále dobrá anebo špatná podle hodnoty užitých ideí a myšlenek. Ale dokonalá filosofie sportovní nebyla ještě vytvořena. To, co se jí dosud takto nazývá, je jen změř více méně pravdivých fakt a ideí. Na její vytvoření jest snad ještě dosti času.

Hra je nejpřirozenějším cvičením. Tělesná výchova je metoda, kterou klademe na přírodu, abychom jí doplnili a opravili. Sport je pak boj, sloužící k podmanění a přemožení přírody celou řadou odlišných způsobů. Je bojem proti zvyku, bojem se sebou samým a bojem proti jiným lidem. Dítě, které si hraje anebo člověk, který jde na procházku, neprovozují ani tělesnou výchovu ani sport. Mladí lidé, kteří si vracají na příklad bez systému tenisové míče přes síť, neprovozují rovněž ani tělesnou výchovu ani sport. A přece je mezi jejich činnostmi jistý rozdíl. Těchto rozdílů je veliké množství a k jejich rozlišení je zapotřebí filosofie, posuzující a třídící činnost, výchovu a vůli lidských tvorů.

Nejdeálnějším druhem tělesné výchovy by byla ovšem výchova přirozená, vřazená do nejpřirozenějšího prostředí. Ale lidský tvor není přirozeně a všestranně dokonalý, nemá vrozený smysl pro všestrannost. Kdyby ji měl, musil by si sám najít každý den nějaký čas k tomu, aby zdokonaloval své tělo, aby mu dodal síly, zdraví, krásy a harmoničnosti. Smysl pro přirozenou výchovu nám není vžit a proto nemáme pro ni takový zájem, jako na příklad pro sport, který přináší více vzrušení a měnivosti a dovede upoutati naši pozornost, náš zájem. Lékaři dlouho váhali s vynesemím svého konečného rozhodnutí o sportu a doporučení jeho provozování. S počátku byli proti němu zásadně. Pozdější generace byla zase všeobecně pro něj a nejmodernější generace vznáší opět proti němu řadu námitek. Vytykají mu jeho přemrštěnou honbu za rekordy, jeho nepřirozené přepínání a doporučují zase přirozenou tělesnou výchovu. Mají pravdu do té míry, pokud mají na mysli všeobecné utužení zdraví. Ale nedoceňují na druhé straně celou řadu výhod sportu, neuvažují o řadě okolností a o množství rozdílů poměrových i diferencí rasových.

Všichni lidé nemají stejnou potřebu provozování sportu. Rolník, námořník, mohou jej provozovati méně než na příklad člověk, který jinak celý den nedělá žádný tělesný pohyb na svěžím vzduchu. Divoch má ho méně zapotřebí, než člověk

civilisovaný. Na pařížské Olympiadě padali účastníci překážkového běhu únavou jako mouchy. Někteří žurnalisté se nad tím rozčilovali a odsuzovali podobný závod. Jeden z nich však, M. Strohl pravil: »Černoši mnohdy utíkají přes šedesát kilometrů v největším slunečním žáru a dokonce s břemenem na hlavě a večer ještě provádějí své divoké tance.« Jeho kolegové po těchto slovech na něj pohlédli poněkud s útrpností. Jeden pak pravil: »Černoši jsou zvyklí na podobnou námahu a na tak namáhavé výkony!« — »A to je právě smutné a na to jsem poukazoval,« odpověděl zasmušen M. Strohl.

Ale potřeba sportu není jen čistě fyzická. Ještě snad více můžeme mluvit o nutnosti sportu ze stránky intelektuální. Člověk, který pracuje po celý den v kanceláři a nemůže si dopřáti pohybu, musí pak po skončené námaze duševní vyrovnati tuto činnost a námahou tělesnou. Duševně lidstvo jde stále kupředu, ale fyzicky zakrňuje. Příroda to nechce, ale civilizace potlačuje přírodu. Člověk nemá zapotřebí jen prosté tělesné kultury. Potřebuje sport, pravý, dokonalý sport, pravý boj, který by vyvážil námahu duševní a vypěstoval jeho fyzickou zdatnost na stejný stupeň dokonalostní, jaký zaujímá jeho duše, na stupeň, úměrný jeho duševní inteligenci. Sport nevyvíjí jenom svaly, ale i kvality morální — klid, bystrý postřeh, rozhodnost, vůli, odvalu, pohrdání nebezpečím, bolestí, vzbuzuje iniciativnost, disciplínu.

Sport není tedy žádnou moderní vymožeností na naší planetě. Není také nutně krajním dobrem pro lidstvo. Někdy může býti dokonce i značně škodlivým. Mnozí lidé mají tu nezapodíbatelnou vlastnost a jedinečnou schopnost vzít si vždy jen to špatné a zlé z dobra, které naleznou anebo stvoří. Letectví mělo spojití lidstvo a mělo zrušiti hranice mezi jednotlivými národy. V podstatě nejideálnější myšlenka. Ale ta byla některými lidmi zvrácena a vržena do jiných kolejí. Letectví stalo se nejhroznější zbraní, kterou mohou národy proti sobě použítí. Je nepopíratelnou pravdou, že ve sportu bylo vše mnohem jednodušší, spořádanější a snad i dokonalejší, dokud v něm vládla sama Anglie. »Ale pak se v sousedním lese narodil lev.« — Přešlo se od jednoduchosti ke komplikovanosti. Přešlo se velmi rychle. Svět, o němž by se dalo jen s nadsázkou říci, že v něm vládne pořádek, klid a účelnost, počal se rapidně měniti. Sport rostl, poháněn národní vášnivostí a sociální horečností. Anglie želí ztráty tajemství Arnoldova, Amerika slaví a vynáší svoji mladou barbarskou sílu. V Itálii zase na příklad udělal fascismus ze sportu věc státní, což ovšem je forma velmi pochybná.

V celém světě téměř prožívá dnes sport krizi zaviněnou rychlým vzrůstem. Hlavně však v Americe. Rychlý vzrůst měl za následek přežití a přivodění celé řady zvráceností a nesrovnalostí. To vidíme na příklad v boxu, který byl dříve doménou Angličanů. Dnes jsou v něm velikány Američané, kteří ale změnili podstatně celou jeho strukturu. Anglický box byl vědeckým šermem pěstí, americký je bojem, založeným hlavně na živelní síle a mající jediný cíl — vítězství, výhru, peníze. Americký box, stejně jako jiné sporty, stal se velkým a výnosným obchodem. Velcí championi vyžadují za své boje milionové příjmy a dostanou je. Ovšem hlavně v boxingu. Ale i jiné sporty mají svoje Dempseye a Tunneye. Tak na příklad base-ball Baby Ruthe, rugby Red Grange, kteří za svoji sportovní dokonalost dostávají každoročně veliké obnosy. Je hledí napodobiti i »amateři«, jako Paddock, Osborne, Tilden. Ti to dělají ovšem tajně a v menším měřítku. Je možné, aby sport žil dlouho v této atmosféře? Jistě že ne, neboť to, co se zde vytvořilo, není již sport.

Musí dojíti ke změně, nemá-li na příklad dojíti v Americe k takové saturaci ve sportu, jaká je v automobilismu, hlavně

v okolí několika set kilometrů kolem Detroitu, kde připadá na každého třetího člověka jeden automobil. To je tedy maximum, jehož překročení by znamenalo úplné znechucení a přímo vzrůst odporu lidí proti automobilu. Amerika snad bude i v tomto směru chtít vtisknout lidstvu své mravy, jako to učinila v celé řadě jiných věcí. Jest otázkou, zda se jí to podaří, a když se jí to podaří, zda se z toho bude moci lidstvo radovat. Asi sotva.

Ve většině zemí je sport teprve ve vzrůstu a prodělává většinou vývojovou krizi. To jest ovšem přirozené u každého vývoje. Každý přináší řadu teorií, změtených námětů, citů, zájmů. Jak to vše překonati a jak jednati? Jest vždy nesehnání něčeho překonávati a zároveň jednati. Největší a nejohroženější otázkou dneška je otázka řešení profesionalismu, jeho dalšího života a jeho budoucnosti. Ideálem by bylo, aby každý člověk provozoval sport pro svoje zdraví a pro svoji zábavu, aniž by ovšem zato chtěl nějakou peněžitou odměnu. Ale to je jen ideál, který byl již dávno překonán a potlačen. Jest jisté, že k propagaci nějaké myšlenky, nějakého směru je potřeba velikána, specialistu, fenoména. Za jeho vědění se platí, respektive on si nechá za své umění platit. On je reklamou, je obětí, neboť se stanoviska sociálního je, ovšem na některé výjimky, zcela ztracen. Vystavuje se nebezpečí a vrhá se do něho stále hlouběji. Nebezpečí to spočívá v tom, že doba, kdy člověk je velikánem ve svém oboru trvá jen velmi krátkou dobu. Sestup bývá pak velmi rychlý a nese samozřejmě následky. Hrozí ztroskotání a bída. Tomu hledí Anglie předejít na příklad tím, že ukládá profesionálním hráčům, aby byli znalí nějakého řemesla, aby v případě ztroskotání ve sportu nebyli vydáni na pospas bídě. Ale tím není ani zdaleka nebezpečí odvráceno. Ani ti, co sport za peníze provozují, ani ti, co je za to platí, nedělají pravý sport, nesměřují k pravému cíli sportu — k výchově těla, jako doplňku výchovy duševní. Anglie našla kdysi rovnováhu, ale ta byla později také překročena. Americká metoda riskuje všecko. Může také všecko ztratit. Dělá ze sportu vyčerpávající divadlo, komplikované válkou civilní. Je tedy nutno ještě jednou si uvědomiti, že sport není nezbytně dobrodiním. Může se jím státi, zrovna tak jako se může zvrhnouti v největší zlo. Kdo chce stvořiti anděla, vytvoří pravdělně bestii a opačně. Je nutno začít již opravdu ve sportu s rozumem. Jinak nebude brzy opravdu opravdového sportu.

D O P I S Y

Válka Čechů s Němci.

Pane redaktore!

K Vaší polemice proti Rádlově knize »Válka Čechů s Němci«. Věcně je zajímavé, jak Rádl, který patrně si chce získat zásluhu o českoněmeckou dohodu, vytýká celé naší historii, i té nejposlednější, že nevyřešila tento problém, ale sám nepodává žádného návrhu, jak by se nějaké dohodě přišlo blíž. Co se stalo za Václava IV. a kutnohorským dekretem, je dnes věru lhostejno. Tím se objasnit dají tehdejší nálady a události, ale i kdybychom unisono doznali, že se mýlil Václav IV., Hus, Palacký v pojmání českoněmeckého sporu, dnešnímu problému tím neprospějeme. A snad nejméně by mu dovedl prospěti prof. Rádl. A to proto, že se nyní v hodnocení onoho sporu mýlí — sám. Pan profesor ve svém spise uvádí náboženství, kulturu, politiku — jak nás to vše rozvádělo s Němci, ale přehlídí, že za to všecko dnešní Němci nedají zlamanou grešli.

I kdyby jim sebe více našich omylů připustil. Prostě proto, že se českoněmecký problém už před válkou ve své celé povaze změnil, a tato kardinální změna byla převratem úplně dokončena. Prof. Rádl se v celém svém spise nezmiňuje o hospodářské stránce sporu českoněmeckého, a přece dnes je to skoro jen hospodářská stránka otázky, která rozhoduje. Dokud nebude upravena otázka hospodářská, není pomyšlení, že by spory přestaly, třeba že by už dávno pozbyly bývalého ostří. A i toto otupění má hlavně důvody hospodářské. Všechny koncese, jež nám Němci po převratu mlčky udělali, všechna úpornost sporu s jejich strany, která do jisté míry zmizela (a zmizela opravdu částečně, i když naši nacionalisté ještě někde odkryjí nějaký německý nápis nebo nějaké německé razítko) padá na účet hospodářský. Němci dělali po převratu tak dlouho rámus, dokud nevěděli co bude s otázkami hospodářskými, s jejich průmyslem, obchodem, jejich bankami atd. Jakmile poznali, že se zabírají statky a lesy velkostatkářů a ne továrny, doznávali, ovšem jen potichu, že vlastně pozemková reforma je dost oprávněná a že není třeba, aby majetek šlechty, a třeba pánů Fürstenberga, Clam-Gallase a Liechtenstejna, tedy Němců, měl takový rozsah. A byli by uznávali oprávněnost oné reformy snad i nahlas, kdyby se byl nějaký ten velkostatek byl přenechal několika kapitalistům nebo zemědělcům německým, alespoň za ceny, jak je dostávali u nás lidé, kteří zítra nebudou mít čím na nich hospodařit. Dnes už Němci vědí, že v republice se kulturně mohou vyvíjet, třeba by zlatá mládež v neděli nechodila po Příkopě s cereviskami, dnes vědí dokonce, že jim nikdo v republice nechce vzít továrny, obchody a banky. Proto se už v koalici octly strany, které před svým národním vědomím mohou ospravedlnit spolupráci ve vládě. A kdyby strana bank a průmyslu měla v parlamentě hlasy, byla by stejně ve vládě. Za to se šíří stále kooperace této strany s českými mimo parlament a mimo vládu, v praktickém hospodářském životě. Těm kruhům je dnes Václav IV., kutnohorský dekret věru lhostejný, sebe kratší dekret dra Engliše je zajímavý daleko víc. Mohlo by se zdát, že vývoj ten bude pokračovat a že je tudíž kniha pana prof. Rádla zastaralá. Je a není. Onen vývoj jistě bude pokračovat, ale pomaleji, než bychom si mohli přát.

Zde je ještě kus problému, zde překáží ještě minulost. Zde není třeba dělat nějaké korektury a koncese Němcům, poněvadž vědí dobře, na čem jsou, a my také. V hospodářských věcech jsou Němci dál. Ode dávna (snad dokonce z dob Václava IV. a kutnohorského dekretu). My doháníme seč jsme, ale přec jen doháníme. Naše hospodářské kruhy skutečně pokračují, v jistých oborech až úžasně, ale v celku nám schází ještě jistota vystupování a podnikání, naši lidé si ještě netroufají do německé lví jámy, bojí se, že silnější a zkušenější lidé z druhého tábora je nějak obelstí. V hospodářství prostě dynamika není ještě vyrovnána, přes všecken protekcionism, jímž vláda se snaží podepřít českou stranu. Vedlo by příliš daleko, kdybychom chtěli celý ten problém, stejně komplikovaný jako zajímavý, zde rozvinout. Byla by z toho knížka objemnější než Rádlůva, ale je fakt, že se dnešní válečný stav mezi námi a Němci dá posoudit jen s hospodářského stanoviska. Poněvadž vyrovnání sil v tomto oboru zasahuje hodně do politiky zahraniční (hospodářské vztahy k cizině jsou skoro úplně ještě německou doménou) nedá se tento problém vyřešiti nějakou akcí, nějakým nařízením atd. Zde by bylo třeba vážného plánu, vážné práce a to hned z počátku ruku v ruce s Němci. Bude-li jednou možno vyřešiti tento problém, pak se všecko ostatní vyrovná snadno. A prof. Rádl se pak nebude muset bát svých vnuků a pravnuků. Už jeho děti se dočkají konce války Čechů s Němci.